

Hovsep Hayreni - 1915'İN DENEK TAŞINDA TÜRK VE KÜRT SİYASETİ

Posted on 01/01/2013

Geçtiğimiz aylar boyunca Türkiye'nin tarihsel adalet sorunları bir bir yeniden tartışma konusu oldu. Başbakan Erdoğan'ın "devlet adına" bir ilk olarak Dersim 1938 için "özür" beyan etmesine karşılık, 1915 hakkında geleneksel inkarcılığı kaskatı sürdürmesi izahı güç bir tezat olarak kaldı. 1915 bu ülkede toplumsal adalet duygusunun, tarihle yüzleşme cesaretinin, demokratikleşme niyetinin en esaslı test edilme konusu, bir anlamda denek taşı veya turnusol kağıdı olmaya devam ediyor. 24 Nisan vesilesiyle son gelişmeler ışığında egemen Türk siyasetinin açmazlarını değerlendirirken konuyla ilgili Öcalan ve önderliğindeki Kürt hareketinin bakışını da eleştiriye tabi tutmakta yarar görüyorum. Bu yalnız Ermeni, Süryani, Yezidi halkların tarihsel adalet beklentileri açısından değil, Kürtlerin kendi özgürlük sorunları ve geçmişleriyle yüzleşmeleri bakımından da önemli olan bir tutarlılık meselesidir.

1938 "ÖZÜR"ÜNE RAĞMEN 1915'İ İNKAR DİRENCİ AYIP DEĞİL Mİ?

Dersim tartışması ilk olarak 2009 sonlarında Onur Öymen'in sözleriyle alevlendiğinde Başbakan Erdoğan bu konuyu rakibi CHP'ye karşı kullanmaya müsait görüp önünü arkasını fazla hesap etmeden 1938'de yapılanın "katliam" olduğunu söylemişti. İyi ki öyle bir vesile bu çıkışı getirdi, yoksa resmî tarihin inkarcılıkla örülü surlarında bir gedik açılacağı yoktu. Daha o zaman bunun risklerini sezen devletin cin muhafızları (mesela Hürriyet'te Ertuğrul Özkök) "Dersim'de yapılan katliamsa 1915 için ne diyeceğiz?" şeklinde uyarmaktan kendilerini alamamışlardı.

Erdoğan Dersim 38'i daha sonra da dillendirdi ve orada 50 bin masum insanın katledildiği kendi ağzından tescil edilmiş oldu. Ama aynı yıl içinde Ermeni soykırımını gündeme gelince bildik inkarcılığı olduğu gibi sürdürüyor ve "Benim ecdadım soykırım yapmamıştır, yapmaz" diye iki kelimeyle kestirip atıyordu. Şüphesiz itirazı yalnız soykırım tanımına değil, adı ne olursa olsun 1915'te işlenmiş büyük insanlık suçlarının gerçekliğine karşıydı. Başbakan'ın eksik bıraktığı o cümleyi hükümetin başka bazı sözcüleri fırsat buldukları ölçüde kendi üsluplarıyla tamamlamaya çalıştılar. Örneğin geçenlerde "Maraş'ın kurtuluş yıldönümü" vesilesiyle nutuk çeken Cemil Çiçek "Buradan tüm dünyaya sesleniyorum. Bizim tarihimizde baskı yoktur, zulüm yoktur, işgal yoktur, soykırım yoktur, alçaklık hiç yoktur. Ama başka milletlerin tarihinde bunlardan çoktur..." diyerek işi ifrada vardıyordu. Erdoğan ise dış dünyanın gözünde çok sırtmasın diye soykırım kavramının "ağırlığını" ima ederek lafını yalnız onun etrafında döndürüyor ve yaşanmış gerçeğin soykırım değilse ne olduğunu es geçiyordu. Oysa Dersim soykırımına da soykırım demediği halde iç siyasette hesabına uygun gördüğü için pekala "katliam, vahşet" vb. diyebilmişti. Yani bunu söylemek de bir şeydi ve istese 1915'te yapılan imhanın da asgari eleştirisini yaparak bir üzüntü belirtisi gösterebilirdi. Yetersizliği ayrı mesele, hiç değilse izansızlık olmazdı. Ecdadına toz kondurmama tavrına bakılırsa Dersim'de işlenen insanlık suçları kimin işiydi? Yoksa Erdoğan gerçekliğini kabul ettiği o vahşetin sorumlularını kendi atalarından saymıyor muydu? İnkarcılığın en zayıf noktaları olan bu sorular hep havada kalacaktı.

Son olarak Zaman gazetesinin Dersimli CHP milletvekili Hüseyin Aygün'le yaptığı söyleşi ve yankıları ardından Dersim 38 konusunda daha kapsamlı ve cesur çıkışını yapan Erdoğan, devlet adına tevekkeli bir özür beyanı ile beraber, olayın siyasi sorumluluğunu salt CHP geleneğine ait gösterdi. Dönemin tek partisi olan CHP içinde sonradan diğer partilerin doğuşuna öncülük eden kadroların da bulunduğu ve Dersim icraatında sorumluluğu paylaştıkları gerçeğini gözardı etti. Yapay modernleşmeci Kemalist elitin dönem dönem baskılarına maruz kalmış İslami cemahtaki kendi öncüllerini ve sempatiyle baktığı DP liderlerini o zihniyetten ayırıp temize çıkartmaya çalıştı. Temsil ettiği ümmetçi gelenek, en son kendi önderliğindeki liberal versiyonu dahil olmak üzere, yerine göre milliyetçilik

yarıştırmayı da ihmal etmeden temel devlet politikalarında o faşist zihniyetle pekala uyduğu ve bir çok insanlık suçlarına ortak olduğu halde öyle ak-kara bir tablo çizmeyi tercih etti. Kısmi ideolojik karşıtlık ve bir ölçüde gadre uğramışlık nedeniyle hem tarihsel hesaplaşma, hem de Kemalizmin siyasi İslam aleyhine devam eden tahakkümünü kırma yönünde “CHP zihniyeti”ne vuruşlar yaparken, bugünleri hep beraber borçlu oldukları M. Kemal Atatürk’ü ise tartışma dışında tutmaya özen gösterdi. Dersim hareketinde Atatürk’ün yönlendirici rolü ve ortaya çıkan “facia”daki sorumluluğu açık olmasına rağmen, Erdoğan ona değinmekten kaçındığı gibi CHP’liler de “ne demek istiyorsun yani, Atatürk katliam mı yaptırdı?” gibi sonu hayırlı olmayacak çıkışmalardan mümkün merteye geri durdular. Bu noktada sessiz bir konsensüs işledi.

Ama iktidarla muhalefet arasında konsensüsün büyüğü 1915 konusunda işliyordu. İşte Dersim özürünün üstünden daha bir ay geçmeden Fransa’daki tasarı vesilesiyle Ermeni soykırımını tartışması tekrar güncelleşince AKP-CHP-MHP tam bir uyum ve seferberlik halinde inkarcılık duvarını tahkim etmeye koyuldular. Erdoğan bu defa da kendisiyle çelişme pahasına topyekün tarih aklamaya çalıştı. “Sarkozy Türkiye’nin tarihinde soykırım bulamaz... Biz tarihimizle gurur duyuyoruz” dedi. Dersim 38 için gösterdiği utanç belgelerini unutmuş gibi davrandı. Üstüne üstlük Kanuni Sultan Süleyman’ın “kılıcımın gücüyle sahip olduğum topraklar...” dizeleri eşliğinde kanlı fetih tarihine övgüler yaptı. Cezayir’deki kanlı kolonyalizmi nedeniyle Fransa’yı suçlarken, bütün Kuzey Afrika dahil yabancı topraklar üzerinde yüzlerce yıl süren Osmanlı tahakkümünü gurur ve kibirle savunmakta beis görmedi.

Bu tavrın Fransa’da gündeme gelen soykırım inkar yasasına karşı “tahrik edilmişlik” havası içinde geliştirilmiş olması işin özünü değiştirmiyor. Yüzleşmekten kaçınılan konu üzerine resmî olarak birşeyler söylenmesi zaten onyıllardır hep dış yankılar üzerinden ve daima katı reddiye temelinde sözkonusu oluyor. Sonuçta inkarcılığın ürünü olarak dışarıda karşılaşılan şeyler, inkarcılığı yeniden üretmenin bayağı vesilesi yapılıyor. Erdoğan tarihle yüzleşme konusunda ne kadar keyfi, seçici ve tutarsız davrandığını daha Dersim özürünü dilerken

sergilemişti. Bizatihi o konuşmasında, Kılıçdaroğlu'nun "bu gidişle Ermeni soykırımını da kabul eder" imasına karşılık "Beni Ermeni diasporası ile aynı yere oturtacak olanın alnını karışlarım" cevabını vermekle devlet hesabına sadık kalacağı kırmızı çizgiyi belli etmişti. Fransa'nın görüştüğü yasanın ifade özgürlüğü bakımından tartışma götürür olması, sanki inkarcı cephenin o özgürlüğe saygısı varmış yada asıl derdi oymuş gibi suret-i haktan görünerek daha hırçın tepkiler vermesine yalnızca ve kabaca bahane oluşturdu.

SEÇİCİ VİCDAN VE İÇİNE DÜŞTÜĞÜ PARADOKS

Resmî tarihin Dersim sayfasını fevri çıkışla da olsa yırtabilen Başbakan'ın iş Ermeni meselesine gelince dut yemiş bülbüle dönmesi yada tam tersi yönde esip gürlenmesi basit bir çelişki değildir. Bu göz çıkarıcı tezatın iyi analiz edilmesi gerekir.

Bir defa burada 1915'in ne dehşetli bir yok etme olduğunu görmemek, anlamamak sözkonusu olamaz. Konu yıllardır Türkiye'de bir tabu olmaktan çıkmış, artan yoğunlukta tartışılıyor, yığınla kitap ve makale yayınlanıyor. Bunlar arasında dönemin Türk kaynaklarından belgeler ve gerçekliği teslim eder nitelikte çok çarpıcı beyanlar da aktarılıyor. Dersim 1938 hakkında üstadı Necip Fazıl Kısakürek'in yansıttığı tanıklıklara inanan ve resmî belgelerdeki rakamları hiç değilse katliam göstergesi olarak kabul eden Erdoğan, 1915 ve sonrası İttihatçıların gaddarlığını mahkum etme durumundaki Müslümanların yazdıklarını, mahkemelerde söylediklerini hiç mi duymamıştır?

Mesela Harp Akademisi'nde M. Kemal'in hocalığını da yapmış olan dönemin ünlü tarihçilerinden Ahmet Refik'in "İki Komite İki Kıtıl" adlı eseri, Necip Fazıl'ın "Son Devrin Din Mazlumları" kadar itibar edilecek bir şey değil midir? Orada nice benzer örnekler sergileniyor; Teşkilat-ı Mahsusa'nın somut rolünden, yapılan kıyımların tüyler ürpertici ayrıntılarına kadar pek çok objektif tanıklık mevcut. O kitabı 1919'da yayınlanan Ahmet Refik, ortaya koyduğu gerçekliklerin rahatsızlık yaratması nedeniyle Cumhuriyet döneminde

eserleri yasaklandığı gibi, üniversitedeki kürsüsünü ve kamu haklarını da kaybetmiş, sefalet içinde ve kimsesiz ölmüştür. (Celal Tahsin, aktaran Vahakn N. Dadrian, Türk Kaynaklarında Ermeni Soykırımı, Belge Yayınları, 2005, s. 85-86)

Bir başka önemli muhalif aydın, Hürriyet ve İtilaf fırkasından gazeteci-yazar Ali Kemal, ki 1919'da kısa dönem Dahiliye ve Maarif Nazırlığı da yapmıştır, 1915'te icra edilenleri şöyle tanımlar: "Dört veya beş sene önce tarihte emsali olmayan bir cürüm işlendi; dünyanın tüylerini diken diken eden bir cürüm. Ebatlarını ve şeraitini anlatmak için, failleri beş, on değil, yüzbinler demek lazım... Hakikaten de, bu trajedinin İttihadın Merkezi Umumisinin aldığı kararlar temelinde planlandığı artık ortaya çıkmıştır" (28 Ocak 1919 tarihli Sabah, aktaran V. N. Dadrian, age, s. 50) Daha sonra Kemalist rejimin tutukladığı Ali Kemal, Ankara'ya sevk edilirken, Pontus, Koçgiri ve İzmir'deki canilikleriyle meşhur Sakallı Nurettin Paşa'nın tertibi sonucu İzmit'te linç edilerek öldürülür.

Dönemin bir diğer Dahiliye Nazırı Mustafa Arif de şöyle demiştir: "Tabii ki, birkaç Ermeni düşmanlarımıza yardım ve yardaklık yapmıştır ve birkaç Ermeni Mebusu Türk milletine karşı cürüm işlemiştir... sadece mücrimlerin peşine düşmek bir hükümet için mecburiyettir. Maalesef, harp sırasındaki liderlerimiz tehcir kanununu eşkiyalık ruhuyla, gözünü kan bürümüş haydutlar gibi tatbik ettiler. Ermenileri imhaya karar verdiler ve imha ettiler de... Ermenilere karşı işlenen mezalim memleketimizi dev bir mezbahaya çevirdi" (13 Aralık 1918 tarihli Vakıf ve 22 Aralık 1918 tarihli Renaissance, aktaran V. N. Dadrian, age, 51)

Bu dönem Divan-ı Harb-i Örfi (sıkıyönetim) yargılamalarının tutanaklarına geçen yığınla yetkilinin itirafları ve tanık beyanları mevcuttur. Tehcir sırasında katledilen Ermenilerin sayısı hükümet tarafından resmen 800.000 olarak açıklanmıştır. Dönemin basını ve kamuoyunda bu haber pek de abartılı bulunmamış, onlarca yıl sonra eleştiren devlet adamları bile rakama itiraz etmeksizin öyle bir beyanın devleti güç duruma sokmasına tepki göstermişlerdir. Cumhuriyet döneminde Falih Rıfki Atay, Halide Edip Adıvar, Ahmet Emin Yalman, Yunus Nadi, Doğan Avcıoğlu gibi bir dizi gazeteci, yazar ve tarihçinin de gerçekliği

bir ölçüde açık eden tanıklık ve yorumları olmuştur.

Velhasıl, vicdan gözüyle bakıldığı durumda 1915’de yapılanın mahiyetini de 1938 gibi görmemek, kat be kat daha büyük bir imhanın gerçekliğini teslim etmemek mümkün değil. Ama ideolojik-siyasi tercihlerle bu konuyu peşinen ötelemiş olanlardan vicdani yaklaşım beklemek abestir. 1938 için gösterilen yaklaşımın da vicdani değil, politik olduğunu herkes ayırt edebilir. Başbakan Erdoğan’ın Dersim üzerine konuşurken sesine yansıttığı duygusal ton bütünüyle yapmacık değilse eğer, o taktirde buna seçici vicdan demek gerekir. Aslolan yine politikadır, vicdan ise onun gör dediğini görmekle sınırlı, başka şeylere kapalı veya kördür. Tam da böyle bir gerçekliği dışa vurduğu için, etik anlamda negatif puan kazandıracak bir şeydir. Yani Dersim konusunda yaptığı çıkış bu ülkenin devlet adamlarında görülmemiş bir cesaret örneği olarak mazlumların gözünde kendisine prestij kazandırırken, 1915’e ilişkin hiç bir duyarlılık göstermeme ve geleneksel vicdansızlığa ortak olma durumu gerisin geri o konudaki samimiyetini de sorgulatacaktır. Böyle bir tutarsızlığın, niyet ne olursa olsun 1915 inkarcılığı aleyhine işleyeceği ve onun sürdürülmesini daha çok zora sokacağı da bir gerçektir. Bu bakımdan diyebiliriz ki, 1915 ile yüzleşmeye biraz olsun niyetli olmadan 1938 konusunda öyle cesur bir adım atmak, yalnız devlet hesabına değil, halen iktidar yetkisiyle 1915’in yüzüncü yılını karşılama pozisyonundan dolayı, AKP hesabına da düşünülse pek akıllıca olmamıştır.

Dersim 38’in katliam boyutunda kabulünü belli politik faydalar uğruna göze aldırın, biraz da bu konunun istendiği taktirde yüzeysel bir kabulle geçiştirilebileceği kanaati olmuştur. Nitekim öyle düşünüldüğü için, ne TBMM’nde, ne Bakanlar Kurulu’nda bir görüşmeye konu olmuş, dahası AKP kurmayları içinde bir ön görüşme ve mutabakatın varlığı bile meçhul ve şüpheli kalmıştır. Sonuçta Başbakan’ın hiç bir devlet kurumuna onaylatmadan “devlet adına... gerekiyorsa...” diyerek beyan ettiği özürün gerçekte devleti bağladığı da söylenemez. Psikolojik etkisi dışında bir işlevi olabilmesi için mecliste görüşülüp hukuki ve siyasi yönleriyle belli kararlara dönüştürülmesi gerekir. Bu yönde umut verici bir hareketlenmenin olmayışı, Erdoğan’ın konuyu hiç bir yükümlülük altına girmeyecek şekilde

salt politik istismar yönünde kullanıp geçme niyetiyle dillendirdiğine delalet ediyor. Dersim 38'in 1915 gibi uluslararası yankı ve dış baskılara konu olmayışı, bu geçiştirmeci tavrın rehabetini açıklayacak etkenlerden biridir.

Dersim soykırımının mağduru olan halk her ne kadar sürgün dönüşleriyle kısmen kendi toprağında var olmaya devam edebilmişse de, son 30 yılın sürekli askeri operasyonları, büyük çapta köy yakma-boşaltma, ambargo-abluka ve nihayet bir çok yerleşim alanını daha haritadan silecek yeni baraj yapımlarıyla bu varlık hali tekrar son kerteye kadar minimize edilmiş ve halen de tehdit altındadır. Bu faktörleri gidermeye dönük bir çabası görülmeyen Başbakan'ın, sözünü ettiği 38 trajedisinden dolayı devlet adına hesap vermek şöyle dursun, telafi edici yönde bir sorumluluk bile duymadığı anlaşılıyor. Türkiye içine ve dışına dağılmış Dersimlilerin 1938 davasını savunma girişimleri mevcut olmakla beraber, Ermeni diasporası ve etkinlikleri kadar "ürkütücü" gelmediği için sözkonusu politik istismar fazla riskli görülmemiştir. Buna karşılık benzer bir şey, yani geçiştirmeci türden kısmi bir kabul ve yarım ağız bir özür 1915 için düşünülse, bunun orada bırakılmayacağı kanaati hakimdir.

1915 NEDEN KIRMIZI ÇİZGİNİN ARDINDA?

Orada korkunun büyüğü kendilerince "3 T" diye özetlenen, tanımanın peşinden karşılaşılması muhtemel tazminat ve toprak talebi midir? Görünürde belki, ama yüzleşmekten kaçınılan olgunun karakteri dikkate alınırsa bu abartılı fobinin kaynağındaki daha derin başka endişelerin önemi farkedilir. Toprak savaşı alnamaz ve Ermenistan'ın ona yetirecek gücü bulunmadığına göre bu konuda yaratılan korku reel değildir. Tazminat ihtimaline gelince Türkiye ondan esirgediğini lobilere dağıtmaya devam ediyor. Halbuki samimi bir özür ve ilişkileri düzeltme iradesi karşısında Ermeni dünyasının tazminatı gereksiz görmese bile, şahsi taleplerde bulunmamak üzere, yıkıma uğratılmış tarihsel değerlerinin restorasyonu ile sosyal-kültürel amaçlı fonlara adanacak mütevazı bir bedelle yetinmesi mümkündür. O nedenle asıl sorun maddi değil, manevi planda görülmelidir.

Bu ise Osmanlı devletinin son demlerinde gerçekleştirilen Ermeni, Süryani, Rum-Pontus etnik temizliklerinin bugünkü Türk ulus-devletine varlık zemini hazırlamış olmasıyla ilgilidir. AKP'li eski Savunma Bakanı Vecdi Gönül 2008 yılı 10 Kasım'ında Brüksel'deki Türk Büyükelçiliği'nin Atatürk'ü anma töreninde tersinden bir soruyla, "Bugün eğer Ege'de Rumlar devam etseydi ve Türkiye'nin pek çok yerinde Ermeniler devam etseydi, bugün acaba aynı milli devlet olabilir miydik?" diyerek bu gerçeği itiraf etmişti. 1915 bu kanlı tasfiyenin en büyük bölümünün kotarıldığı tarihtir. Yasal kılıfı tehcir olan ve çok yaygın toplu katliamlar eşliğinde yürütülen bu tasfiye, ülke genelinde esas olarak Ermeni halkını hedeflemekle beraber, tehcir yolları üzerinde bulunan Süryani, Keldani, Yezdi nüfusunu da tırpanlamıştır. 1923'e kadar bölge bölge her fırsatta Hristiyanlardan arta kalanların temizliği devam etmiş, en son geriye kalan Rumların da mübadelesiyle Küçük Asya'da Müslüman olmayan kadim halkların sonu getirilmiştir.

Osmanlı devletinin çöküş sürecinden çıkma ve yeniden büyük bir imparatorluğa dönüşme hevesiyle gönüllü olarak girdiği, Alman emperyalizmi güdümünde yayılmacı siyaset izlediği savaş içindeki konumu en az diğerleri kadar haksızdır. Hiç bir meşruluğu olmayan o savaşında yenilgiler aldıkça savunma pozisyonuna zorlanmış olması bu gerçeği değiştirmez. Turan hayaliyle yöneldikleri doğu cephesinde ilerleme fırsatını bulamayan İttihatçılar, kendi yarattıkları Sarıkamış faciasının sorumluluğunu demagojik şekilde "Rus işbirlikçisi Ermeniler"e yükleyip, hemen ardından giriştikleri silah toplamaya karşı Van'da gelişen direnişi de "isyan" sayarak, zaten hesaplarında olan büyük iç tasfiyeyi devreye koydular. Bahane ettikleri gibi yalnız Rus cephesine yakın doğu vilayetlerinde değil, Osmanlı sathında küçük istisnalar hariç tüm Ermeni halkını tehcir ve kırima tabi tuttular. Hemen her yerde önce erkek nüfusunu (amele taburlarına aktarılmış askerler dahil) küme küme kuytu yerlere götürüp katlettikten sonra, büyük çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan tehcir kabilelerini yaz sıcağında yüzlerce kilometre yürüterek yollarda "telef" ettiler. En son sağ kalanların bir bölümünü de ulaştıkları Suriye çöllerinde yokettiler. 1938'deki Munzur suyu, Laç deresi gibi, bu dönemde koca Fırat, Murat, Dicle ve sayısız kolları kızıl akıyordu. Nice şehir, kasaba ve köyler harabeye, yakın çevreleri mezbahaya, sürgün yolları ceset

tarlalarına, konak yerleri köle pazarlarına, varış noktaları temerküz kamplarına çevirilmişti. Ölümlerin eksik bıraktığını kapışılan kızların, yetim çocukların ölümden beter dramları ve kimlik yitimine uğratılmaları tamamladı.

Savaş öncesi zorlandıkları Ermeni sorununu bu şekilde halleden İttihat ve Terakki'nin büyük şefleri nihai yenilgi üzerine Almanların yardımıyla ülkeden kaçarken, İngilizlerin işgal ettiği İstanbul'da mütareke sonrası Osmanlı hükümetleri savaş sırasındaki bu kapsamlı suçları yargılamaya mecbur kalmışlardı. Ermeni soykırımından sabıkalı İttihatçı kadrolar bu durumda "Anadolu içleri"ne çekilip hem kendilerini korumaya, hem de Hristiyan halklardan gaspedilmiş toprak ve zenginlikleri savunmaya çalıştılar. Kuvay-ı Milliye ruhu böyle oluştu. Soykırım sürecinde kendilerine suç ortağı ettikleri Kürtlerle tekrar aynı argümanları kullanarak ittifak yaptılar. Ermeni-Süryani mallarına konan eşraf, ağa, bürokrat ve ganimetten nasibini alan Müslüman toplulukları örgütleme yoluyla adına "Milli Kurtuluş Savaşı" denilen hareketi başlattılar. Dışarıya mesaj verdikleri Erzurum ve Sivas kongrelerinde bu mücadelenin Osmanlı topraklarını önemli ölçüde işgal etmiş olan galip devletlere değil, fakat onların himmetiyle "Anadolu'da Rumluk ve Ermenilik kurulması"na karşı olduğunu ilan ettiler. Batıda İngiliz ve İtalyan işgalcilerine bir tek kurşun sıkmayıp yalnızca onların Ege'ye çıkarttığı Yunan kuvvetlerine karşı savaştılar. Doğuda Ermenilerden arındırmış oldukları bölgelerden sonra Kars'ı ve daha ötesini zaptetme savaşları yürüttüler. Güneyde Fransızların varlığına karşı olmazken onlar içindeki Ermeni lejyonunu duyunca galeyana geldiler ve Kilikya Ermenilerinin tekrar bölgeye yerleşmesine karşı silaha sarıldılar. Karadenizde hiç işgal kuvveti yokken Pontuslu Rumları ve Ermeni kalıntılarını kırmaya ve kaçtırmaya devam ettiler. Ele geçirdikleri İzmir'i ateşe verip şehrin Ermeni ve Rum sakinlerini yığınlar halinde katlederek denize döktüler. Hristiyan halklar dışında bir de ulusal istemleriyle ayaklanan Koçgiri Kızılbaş Kürtlerini kırma uğrattılar.

Emperyalist işgal durumu bir taraf olarak içine girilmiş genel paylaşım savaşında yenilgiye uğramanın sonucuydu. Öyle olmasına rağmen anti-emperyalist halk güçlerinin yurt savunmasına meşruluk kazandıracak bir şeydi. Ama bir adım öncesinde Alman

emperyalizminin işbirlikçisi olan, son durumda ise işgalci emperyalist devletleri hedeflemekten sakınan İttihatçı kadroların oluşturduğu Kemalist hareket o nitelikten yoksundu. İşgal edilen yerlerin tam sömürge gibi elde tutulamayacağını biliyor ve mandaterliği üstlenmeye niyetli kimsenin de bulunmadığı durumda şeklen bağımsız özünde onlara bağımlı bir yeni devlet için uzlaşmayı umuyorlardı. Bunun yolu Küçük Asya'nın farklı etnik gruplara göre bölünmesini öngören Sevr anlaşmasını hükümsüz kılmak ve "Misak-ı milli" dedikleri sınırları Türklerin "meşru hakkı" olarak tanıtmaktan geçiyordu. Yöntemi ise daha önceki kırım ve sürgünlerden arta kalan, geri gelen, eski yoğunluk alanlarında statü edinmeye çalışan Ermeni ve Rumların askeri güçlerini püskürtmek, sivil nüfuslarını söküp atmak ve o toprakları olanca genişliğiyle tam bir Türk-Müslüman yurdu haline getirinceye kadar etnik temizliğe devam etmektir. Bir kısım dış güçle savaşırken bile esas hedefleri Hristiyan yerli halkları bitirmek olup, onları kullanma çabasındaki devletleri ise "bakın yanlış ata oynuyorsunuz, çıkarınız bizimle uyuşmaktan geçiyor" diyerek anlaşma yoluna getirmeye çalıştılar. Bunu yaparken yeni kurulmuş Sovyetler Birliği ile Batı Emperyalist bloku arasında kurnaz bir denge diplomasisi izlediler. Bir tarafta sahte anti-emperyalist görünümle Sovyetler'den yardım ve tavizler koparıp, diğer tarafta bu kartı kullanarak Batı'nın kendilerini daha fazla gözetmesini ve en geniş sınırlar üzerinde yeni Türk devletinin kuruluşuna rıza göstermesini sağladılar. Bu arada Ermeniler, Süryaniler kırıldıkları ve sürüldükleriyle kaldı. Onlar nezdinde insanlığa karşı işlenmiş suçların çoktan yüzüstü bırakılan ve esir takasına getirilip terkedilen yargılanması bir daha açılmamak üzere kapatıldı. Gaspedilmiş mülkleri, kültürel hazineleri hiç tazminsiz yitik sayıldı. Dünya savaşı öncesi en az % 25 nüfus yoğunluğuna sahip olan Hristiyan halkların tasfiye edilmesi yoluyla ezici çoğunluk haline dönüştürülen yerli-muhacir Müslüman gruplardan yeni bir Türk kimliği yaratacak şekilde Türk ulus-devleti inşa edildi. Türkiye'de kalan "gayrimüslim azınlıklar" ise cumhuriyet tarihi boyunca gördükleri rehine muamelesi, varlık vergisi, altı kura askerlik, 6-7 Eylül pogromu, vakıflar yasası ve benzeri yıldırma taktikleri sonucu eritile eritile hiç noktasına getirildi.

Şimdi bu tarihle yüzleşme konusunda en büyük sorun, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir büyük

kaide gibi üzerine oturtulmuş olduğu Ermeni, Süryani, Rum, Yezidi halklar mezarlığının açığa çıkacağı ve “Osmanlı’nın küllerinden yaratılmış parıltılı bir anka kuşu”na benzetilen o ulus-devletin ne menem bir şey olduğunun tescilleneceği endişesidir. Adına “Milli Kurtuluş Savaşı” denilen efsanenin bir balon gibi söneceği ve “şanlı tarihimiz” övüntüsünün ayıba dönüşeceği korkusudur. Büyük çoğunluğu o muazzam insanlık suçlarından sabıkalı İttihatçı kadrolardan olan Cumhuriyet kurucularının tarih önünde mahkum olacağı kaygısıdır.

ERMENİ SORUNUNDA İNKARCILIĞI BÜYÜTEN ÖZEL FAKTÖRLER

Denilebilir ki Başbakan Erdoğan’ın Dersim 38’e dair gerçekliği kısmen kabulü de Cumhuriyetin kurucularını ve devleti itibarsızlaştırma özelliği taşıyor. Doğrudur, Erdoğan her ne kadar İsmet İnönü üzerinde durup hedef daraltmaya çalışmış olsa da, dönemin sorumluları başta M. Kemal olmak üzere geniş bir kurucu kadroyu kapsıyor; fakat yine de bu dönem ile sınırlı bir tartışma devletin kuruluş temellerini sorgulatmaktan uzak kalır.

AKP’nin o kuruluşla zaten bir sorunu yoktur. Onun hesaplaşmak istediği olgu ulus-devlet modelinin kendisi de değil, ancak bu inşa sürecinde birleştirici temel harç olan İslam unsurunun Kemalist ideoloji ve rejim tarafından Türklük gölgesine itilerek bir ölçüde baskılanmış olmasıdır. Dersim olayı da aynı dönemin eseri olduğu için arzu edilen hesaplaşma yolunda bir tür girizgâh olarak pragmatik şekilde kullanılmak istenmiştir. Başbakan konuya Dersim’den girdiği gibi, İskilipli Atıf Hoca ve İstiklal Mahkemelerinden çıkmış, böylece kendi geleneğinin içinde bir uhde olarak kalan o dönemle hesaplaşmaya bir başlangıç yapmıştır. Böyle bir kullanım niyetine rağmen Dersim konusu salt dönemin CHP’sini değil, bir bütün olarak devleti teşhir eder niteliktedir. Kuruluşunu çoktan tamamlamış, kendini yeterince güvenceye almış bir devletin, ortada bir tehdit ve ayrıca savaş durumu da yokken hala soykırım yapabildiğini göstermesi bakımından bu örnek özellikle önemlidir. Ama 1915’den kopuk düşünöldüğu durumda yapılacak muhakeme eksik olur.

1915 soykırımını bu devletin kuruluşuna zemin hazırlayan bir imha olarak hem onun meşruluğunu sorgulatır, hem de sonraki benzer suçlarının kaynağını ele verir. 1915'i kısmen olsun mahkum etmek bu nedenle daha zor geliyor. T. C. Devleti'nin kuruluş mitleri ve argümanları yalnız Kemalistlerin değil, onu Türk-İslam hakimiyetinin vazgeçilmez aracı olarak kutsayan AKP dahil bütün devletçi kesimlerin üzerinde titredikleri şeylerdir. Son tahlilde çok sıkışılırsa yine de o temellerin dokunulmazlığını gözetken bir günah çıkartmayla işi geçiştirme anlayışı güdülecek olsa bile, istem dışı bir sarsıntı ve yıpranmanın kaçınılmaz olacağı endişesi hakimdir. Bu duygu inkarcılığın sürdürülmesini besleyen faktörlerin başında gelir.

1938 ile 1915'in farklarını dört nokta halinde özetleyen bir makalesinde Etyen Mahçupyan "Dersim'de suçu rejime yüklemek mümkün, oysa 1915'de fail kuruluş halindeki devlet" diyerek bu hususa değinmiştir. Ancak AKP'nin suçu rejime yükleme çabasının devleti sorumluluktan kurtaramayacağını, öyle bir rejim-devlet ayrımının suni olduğunu, Kemalizmle kısmen çatışmalı fakat devlete sahip çıkan kesimlerin de Dersim'deki suçu paylaşmış olduklarını vurgulamak gerekir.

Mahçupyan'ın dikkat çektiği noktaların ilki 1938'den farklı olarak 1915'de yapılan katliamlara halkın bir bölümünün de katılmış olması. Evet iki imha eyleminin kapsamı ve kendine özgü koşullarıyla açıklanabilecek böyle görünür bir fark da vardır. 1915'de devlet o kadar kapsamlı bir tasfiyeyi savaştan rezerve edebildiği kolluk kuvvetlerinin yanında organize edeceği gayri-resmî çeteler, başıbozuk milisler ve komşusuna saldırmaya meyilli siviller yardımıyla başarabilirdi ancak. Geniş katılımın olması devletin örgütleyici rolünü bir ölçüde kamufle edeceği ve daha sonra karşılaşılabilecek baskıların toplum olarak göğüslenmesini de mümkün kılacağı için özellikle teşvik edilmiştir. Ermeni mallarının yağmasından nemalanma olgusu da kitlelilik açısından bakılırsa bunun gibidir. Ama inkara meyilli toplumsal psikoloji, suçu paylaşmış olma ve hatırlatılmasından rahatsızlık duyma ölçülerinin de ötesinde, devletin yoğun propagandasıyla "milli gurur" adına ağırlaştırılmış bir şeydir. Bu nedenle resmî politikanın katılıkla sürdürülmesine etki yapmaktan çok

mazeret teşkil etmektedir.

Ayrıtedici bir başka husus, 1915 soykırımının 1938 gibi bir bölge halkıyla sınırlı değil, ülke sathında yaygın seçici bir imha oluşu ve kalıcı bir kök kazıma özelliği göstermesidir. Hayatta kalabilen sürgünlere dönüş imkanı verilmediği için Ermeni halkı binlerce yıllık vatanını yitirmiştir. Savaş sonrası İngilizlerin İstanbul hükümetine baskısıyla tek tük dönüşlere imkan tanınırken, İttihatçı-Kemalist güçlerin Küçük Asya’da denetimi ele geçirmesiyle bu da hepten engellenmiş, devam eden kaçırma yöntemleri sonucu Batı Ermenistan, Kuzey Kürdistan, Kilikya, Kapadokya ve Pontus kapsamındaki devasa Ermeni varlığı kelimenin gerçek anlamıyla sıfırlanmış ve binlerce Ermeni yerleşiminden geriye bir tek açık hava müzesi gibi Hatay’ın Vagef (Vakıflı) köyü kalmıştır; o da 1938’e kadar Hatay ilinin Suriye’ye bağlı olması sayesinde.

Dersim’e gelince, devletin otoritesini yeterince tanıtamadığı Kızılbaş Zaza-Kürt halkına ve içlerinde barınmakta olan ilk soykırımdan kurtulmuş Ermenilere “isyan bastırma” havasında askeri operasyonlarla toplu katliamlar uygulandıktan sonra kalanlar sürgün edilir. Ancak bu dağıtmanın 1915 sonrasındaki gibi kalıcı olma koşulları yoktur. Ön planda gözetilen Dersim’in bir süre için boşaltılması ve hayatta kalanların Türk bölgelerinde asimile edilmesi olur. Sürgündeki önemli bir nüfusun on yıl sonra tekrar yurduna dönebilmesi, bu olayın vehametini azaltmamakla beraber, ait olunan yurdun akibeti anlamında belirgin bir fark oluşturur. Son dönem tekrar yarı yarıya virane edilmiş olmasına rağmen Dersim yine az çok içinde yaşayabilen kendi halkıyla mevcuttur. Daha dolu yaşanacak hale gelmesinin koşulları da zorlanabilir. Kimse Dersim diasporasının bu yöndeki arzu ve çabasını yadırgayamaz. Ama iş Ermeni diasporasına gelince fiziki bağların kopukluğu yanında psikolojik durum ve tepkiler de çok farklıdır.

Şimdi 1915’in kırımları bir yana, yalnız tehcir uygulaması bile muhakeme edilse, bunun “savaş ortamında iç güvenliği sağlama” bahanesiyle izah edilemez olan boyutu kendini sorgulatacaktır. Cephelere uzak ve devlet aleyhine hiç bir hareketin görülmediği

bölgelerden bile, kadınlar, çocuklar, yaşlılar dahil tüm Ermenilerin sürülmüş olması etnik temizlik amacı dışında bir şeyle açıklanamaz. Savaş sonrası hayatta kalanların dönüşlerini imkansız kılan, mallarını tazminsiz hazineye aktaran önlemler de bu amacı perçinlemiş olarak doğrudan bugünkü devletin sorumluluğunu ele verir. Dolayısıyla yüz yıl sonra da olsa, yurtlarından sökülüp atılmış Ermenilerin ve diğer halkların torunları için geri dönüş hakkı ve yerleşim kolaylığı tanınması insani bir beklentidir. 1915’le yüzleşme durumunda bu talep doğal olarak gündeme gelecektir. Bugün o topraklarda yaşayanları da mağdur etmeyecek şekilde arzu edenlere vatandaşlık haklarının verilmesi, birarada yaşam koşullarının geliştirilmesi vb. istenecektir. Böyle bir şeyin kabulünü düşünemeyenler, belki tazminat ve toprak talebinden olmadığı kadar bu tür bir iklimin gelişmesinden rahatsız olacakları için de geçmişle yüzleşmeye karşıdırlar.

1915’in ekonomik tamamlayıcısı olarak “enval-ı metruke” (terkedilmiş mallar) uygulamalarının sorgulanması da büyük bir çekince konusudur. Bu da Dersim örneğine göre önemli bir fark oluşturur. Sonraki dönem bu sayede korsan sermaye edinimiyle palazlanan yeni Türk burjuvazisi, gaspçı devlet ve ganimetten payını alan geniş çevreler o dosyaların açılmasına şiddetle karşıdır. Devletin sembolize olduğu Çankaya köşkü dahi gaspedilmiş bir Ermeni mülküdür. Artık yaygın olarak bilinen bu gerçeğin yanında pek bilinmeyen gasp boyutlarını Sevan Nişanyan şöyle özetliyor:

“Cumhuriyetin ilk iki kuşağında ortaya çıkmış olan servetlerin tamamına yakını, incelenirse, Rum ve Ermeni mülklerinin gaspına dayanır. Buna Koç, Sabancı vs. gibi, 1946 sonrasında Türk kapitalizminin belkemiğini oluşturan isimler dahildir. Daha önemlisi, Atatürk döneminde siyasi iktidara kavuşan Cumhuriyet elitinin neredeyse tümü dahildir. Başta Atatürk dahildir. Düşünün ki Çankaya köşkü sonuçta Kasapyan çiftliğidir. Memleketin dört bir yanındaki ‘Atatürk evleri’nin tümü, bazısı demiyorum HEPSİ, gayrimüslimlerden ele geçirilmiş ganimet malıdır.” (S. Nişanyan, Milli Sermaye Ermeni Tehcirinden, Kızılbaş Dergisi, Sayı 13)

Çoklarının zenginlik kaynağını ele verecek olan bilgiler bundan başka soykırım öncesi belli bölgelerin demografik yapısını ortaya koyacak olmasıyla da sakıncalı görülmektedir. Örneğin 2005 yılında Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü kendi arşivinde bulunan Osmanlı dönemine ait belgeleri Türkçeleştirip bilgisayar ortamına aktarmak istediğinde, MGK Seferberlik ve Savaş Hazırlıkları Planlama Daire Başkanlığı tarafından “Osmanlı dönemine ait söz konusu defterlerin içerdiği bilgilerin etnik ve siyasi istismara malzeme olabileceği” gerekçesiyle engel olunmuştur. (Nuray Babacan, 19 Eylül 2006, Hürriyet).

Eski tapu kayıtlarından bu düzeyde korkulması anlamlıdır. Soykırımla varlığına son verilen Ermeni halkının geriye doğru tarihsel izlerini de silmek ve eski Batı Ermenistan gerçekliğini bütünüyle yok saymak temel bir güvenlik önlemi olarak algılanmaktadır. Bu daha devletin kuruluşu öncesinde “misak-ı milli” tezini savunabilmek için önemsenmiş ve Ermenilere ait Sanasaryan okulunda toplanan Erzurum Kongresi “Ermenilerin bir kültür ve medeniyet yaratamadıkları, dikili bir anıtlarının olmadığı” yalanına sahne edilmiştir. (Bkz: Sait Çetinoğlu, M. Kemal ve Ermeni Meselesine Dair Naçizane Bir Katkı, 6 Nisan 2012, Gelawej)

Cumhuriyet döneminde kurulan Bölge Müfettişlik raporları ise “Doğuda Ermenilerden boşalan yerlere Kürtlerin yerleşmesi”nden büyük bir tehlike olarak bahsetmektedirler. Adeta “Biz burayı Türkleştirmek için boşalttık, şimdi de Kürtleşiyor, aman dikkat!” uyarısı vardır. Raporlardaki bu endişe Batı Ermenistan’la ilgili Türk devlet aklının nasıl işlediğini gösterir. (Recep Maraşlı, yazışma notları)

Bugün Ermeni soykırımının kabulü Türkiye’yi Ermenistan’a toprak vermeye mecbur etmez; fakat geriye doğru tarih silme, uygarlık çalma ve anayurdu elinden alınmış Ermenilere yabancı muamelesi yapma ayıbını gidermeye davet eder. İnanılır gibi değil, ama işte Hrant Dink cinayeti davasında katilleri koruyan mahkeme kararını yorumlarken Cumhurbaşkanı Gül “Türkiye’de hukukun karşısında herkesin eşit olduğunu, yabancı şirketlere karşı da, yabancı uyruklu insanlara da hep eşit davranmış bir ülke olduğumuzu göstermemiz lazım” diyerek, Hrant Dink gibi Türkiye Ermenilerinin onuru olan bir kişiliği “yabancı uyruklu”

sayacak kadar cahilane bir gaf yapabilmiş. (Bkz. 20 Ocak 2012 tarihli AGOS).

Demek ki, Kasapyanlar'ın bağ evinde oturmak, "dağdan gelip bağdakini kovan"ların halet-i ruhiyesi içinde böyle üst perdeden saçmalamaya yol açabiliyor. "Ermenilerin bu topraklarda gözü var" diyenlere Hrant'ın iyi bir cevabı olmuştu: "Evet var, ama alıp götürmek için değil, gelip dibine gömülmek için". Aynı problematiğin öteki tarafı için de şunu söylemek gerekir: 1915 konusunda inkarcılıktan vazgeçemeyenlerin toprak çekincesi esasen geleceğe değil, geçmişe ilişkindir. Çünkü tarihsel belleğe kadar yapılmış bir gasptan rücu etmek, tarih yalanlarına son verip ders kitaplarını değiştirmek, geçmiş uygarlıkları dürüstçe tanımak, eski yer isimlerini iade etmek vb, kimilerine toprak iadesinden daha zor geliyor.

MAKBUL GÖRÜLMEMEYEN DİNİN VİCDANA İŞLEMİYEN MAZLUMLARI

Dersim'deki Alevilik yada Kızılbaşlığın -özünde ne kadar aşığılanan bir şey olsa da- Müslümanlık içinde sayılması fark oluşturan bir diğer etkidir. Öyle ki Erdoğan'ın Dersim'e ilişkin gerçekliği "katliam" boyutunda olsun kabul etmesini sağlayan, İslami gelenekten olması nedeniyle itibar ettiği Necip Fazıl Kısakürek'in "Son Devrin Din Mazlumları" kitabından okudukları olmuştur. Konuşması içinde verdiği fikir bu olayı hangi mezhepten olursa olsun "Müslümanlara yapılan bir zulüm" gibi değerlendirdiği yönündedir. Bütün tutarsızlığına rağmen hitap ettiği kitlelerin hoşuna gidecek ve belli getirileri olacak bir söylem sayılır. Oysa 1915 ve onunla bağlantılı olayların hedef kitlesi Hristiyan halklar olup, bunların din mazlumları olarak savunulması Erdoğan'ın geleneğince pek makbul olmadığı gibi bu yoldan etkileyeceği hatırı sayılır bir seçmen kitlesi de yoktur.

Geçenlerde kimlik sorunları üzerine görüş açıklayan Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç şu sözleri sarfetmiş: "Benim babam Manisa'nın Büyüksümbüller köyünden. Köy Yörük köyü. Yörük olmaktan da her zaman iftihar ederiz... Ama ben İbrahim Çavuş'un oğlu olmasaydım da Diyarbakır'ın Silvan ilçesinin bilmem ne köyünden bir Kürt anne-babadan dünyaya

gelseydim, yada Şanlıurfa'da Arap bir anne babanın çocuğu olarak dünyaya gelseydim, ya da Laz, Arnavut, Gürcü anne ve babanın çocuğu olarak dünyaya gelseydim, 'Niye ben öz be öz Türk değilim?' diye üzülmezdim. 'Ya Rab sana hamdolsun, beni Müslüman bir anne ve babadan dünyaya getirdin' derdim".

Peki acaba Ermeni, Rum, Süryani yada Yahudi bir anne babadan dünyaya gelmiş olsaydı, o zaman Rabbine ne diyecekti? "Beni neden Müslüman doğurtmadın" diye sitem mi edecekti?.. Hayır, o taktirde öyle düşünemezdi. Ama bu sözleri adeta onu da mümkün görecektik kadar dinler arası ayrımcılık güdüyor. Üstelik bunu "etnik ayrımcılığa karşı olduğu"nu kanıtlamak isterken yapıyor. Müslüman olmak kaydıyla her etnisiteye aynı bakmayı savunup (o da ne kadar sahiciyse, daha sonraki bir sohbetinde söylediği "Kürtçenin bir medeniyet dili olmadığı" sözünden anlaşılabilir), Müslüman olmayanın ise zaten "Tanrı katında bile makbul olmadığı" zihniyetini devam ettiriyor. Hani bir anlamda "Ne mutlu Müslümanım diyene!". Başbakan Erdoğan'ın da bir çok defa "Biz yaradılanı yaradandan dolayı severiz" diyerek "Türk, Kürt, Arap, Laz, Çerkez ayırmadan herkesi kucakladıkları"ni vurgularken bu ülkede en fazla ayrımcılık gören "gayrimüslim"leri tek tek veya toptan olsun zikretmeye tenezül etmemiş olması dikkat çekicidir. MHP lideri Bahçeli'nin "sivil şehitlik" yasasını eleştirirken "Müslümanlık şartı"ni vurgulaması da aynı anlayışın ürünü. Bakış açısı böyle olunca Hristiyanların kırımlara uğratılmış olmasının rahatsızlık yaratmaması eşyanın tabiatına uygundur.

Bu seçici yaklaşım Başbakan'ın Dersim konusunda referans gösterdiği Necip Fazıl Kısakürek ve çevresinin farklı insanlık trajedilerine bakışlarında da görülebilir. Onlar Kemalist rejimin direnç gösteren Müslümanlara zulmünü dava ederken Dersimli Alevilere yapılanları da teşhir amacına hizmet edeceği için bu kapsama dahil etmiş, fakat bir adım öncesinde aynı kadronun İttihatçı sıfatıyla Müslüman olmayan halklara yapmış olduklarını görmezden gelmiş, katledilen ve zulmedilen Hristiyanları din mazlumunu saymaktan imtina etmişlerdir. Vatansız Gazeteci isimli anı kitabında Doğan Özgüden'in yaptığı birkaç tanıklık bu İslami çevrenin Türkiye ve dünyadaki sol akımlara karşı gaddarlığı da pek rahat vicdanına

yedirdiğini, hatta az bularak daha vahşi saldırganlık körüklediğini gösteriyor. 1967’de sosyalist Ant dergisinin uğradığı saldırıları kışkırtan Necip Fazıl’ın yönettiği Büyük Doğu Dergisi’nde “Moskof lağımının iğrenç farelerine tatbik edilecek muamele, onları, çoktan beri müstemlekeleştirdikleri Tan matbaasından atmak değil, büyük bir kapan içinde Marmara’ya sarkıtıp boğmaktır” gibi veciz sözler sarfedilmiş. Konumuz açısından daha ibret verici bir örnek aynı ümmetçi geleneğin o zamanki Bugün gazetesinde Mehmet Şevket Eygi’nin şu satırlarında okunabilir:

“Türkiye’de komünizmin himaye edildiğine, islamiyetin ise baltalandığına dair apaçık deliller vardır. Artık müslümanlara düşen vazife, uyanık ve hazırlıklı olmaktır. Önümüzde taze ve ümit verici bir örnek vardır. Endonezya’daki komünist kıyımı. Yüzbinlerce komünist öldürüldü. Karada vahşi hayvanlar, denizde balıklar insan etine doydular. Korkunç bir komünist kıyımı oldu. Fakat Endonezya kurtuldu” (aktaran D. Özgüden, Vatansız Gazeteci, Cilt I, Belge yayınları, 2010, s. 417)

Tıpkı 1915’de korkunç bir Ermeni ve Hristiyan kıyımının olduğu, fakat “Türkiye’nin kurtulduğu” gibi. Soykırım yada siyasi kıyım türünden büyük insanlık suçlarının böylesine iştahlı savunusunu yapan, bunu kendi hasımlarına reva gören bir zihniyetin, beri yanda kendi dindaşlarına yapılanları teşhir etmesi, bunun içine Dersim gibi ayrıksı bir örneği de katmış olsa bile, vicdani duyarlılık zemininde görülebilir mi? Hayır, vicdanın denek taşı, kendine değil başkasına ve dahası karşıt gruplara yapılan haksızlık ve gaddarlıklar karşısındaki tavidir. Dünyada ve Türkiye’deki sol akımlar da, tüm ezilenlerin her türlü adaletsizlikten nihai kurtuluşunu şiar edinmelerine rağmen, sekter ve despotik eğilimleri ölçüsünde vicdan pusulasını kaybetmiş, kendilerine yapılmasını istemedikleri şeyleri başkalarına yapma tutarsızlığından muaf olmamışlardır. Ama insanlığın vicdanında döne döne mahkum olan pratikler, gerisindeki zihniyetleri de sorgulatır şekilde çok farklı çevrelerin geçmişleriyle yüzleşmelerini zorluyor. Umalım ki bundan bütün günahkarlar etkilensin, geriye dönüp baktıklarında mahcubiyet duysun ve kendilerinden olmayana karşı katı yüreklilikten sıyrılmaya çalışsınlar.

Bu ülkede Ermeniliğin daha özel bir nefret hedefi olduğunu da unutmamalıyız. İrkçı duygularla birine hakaret edilmek istendiğinde en tatmin edici küfür olarak ağızlarından tükürüklü “Ermeni...” kelimesi saçılır. Politik arenada hasımlara yapılan Ermenilik ithamı surata atılan kezzap etkisine sahiptir. Bu ayrıcalıklı aşağılanma da sebepsiz değil; bir yere kadar “millet-i sadıka” denirken, o köle algısıyla bağdaşmayan ulusal talepler, direnişler görüldükçe “nankör”lükten “hain”liğe suçlama ve sonra da imhaya giriştikçe kendini haklı çıkartmak üzere “herşeye müstehak” ilan etmeyle geliştirilen bir nefrettir bu. Köklerini kazıdıktan sonra nesilden nesile daha da kindar biçimde sürdürülmesine gelince, bunun bir tek izahı olabilir; suçluluğun, borçluluğun, hesap verme korkusunun ağırlığı! İşte bu da 1915 deyince öfke nöbetlerine tutulmanın, şizofrenik tepkiler vermenin önemli faktörlerinden birini oluşturur. Geçenlerde “Hocalı katliamını protesto” bahanesiyle Taksim meydanında yapılan ırkçı mitingte Ermeni halkına, Hrant Dink ve dostlarına alenen kin kusulması bu hastalıklı ruhun ulaştığı boyutları gösterdiği gibi, İçişleri Bakanı’nın aktif katılımıyla bir yerde hükümetin tavrı olarak da 1915’in sorgulanmasına karşı tahammülsüzlük ve tehditkarlığı ortaya koymuştur.

Mahçupyan’ın son nokta olarak belirttiği Dersim’in bir “iç mesele” olarak görülmesine karşılık 1915’in “emperyalizm ve Hristiyanlık kabağı altına alınarak dışsallaştırılmış” olma durumu da dikkate değer bir faktör. Ama yine kendisinin “bu sayede Ermenileri yabancılaştırıp hafızayı ertelemek mümkün oluyor” diye özetlediği üzere, bu sonuncusu daha çok demagojik ve manipülatif işlev gören bir husustur. Nihayeti, 1915 soykırımı da bu ülke içinde yaşanmış, devlet tarafından kendi uyuğuna karşı gerçekleştirilmiş bir olay. Uluslararası yankı ve etkilere konu olması onun içselliğini ortadan kaldırmaz. Ancak 1938’e oranla çok fazla dışa taşmış bir konu olduğunu gösterir. Bu da çok doğal, çünkü savaş dönemi ve hemen ertesi iki rakip emperyalist blok arasında tartışma konusu olduğu gibi, sürülenlerin dışarıya dağılmasıyla günümüze kadar gelen bir uluslararası adalet arayışına dönüşmüştür. Ermeni diasporasının esaslı bölümü 1915 soykırımının ürünüdür. Bu toprakların yerlisyken “yabancı” edilmiştir. Bu nedenle Amerika’da, Fransa’da veya Lübnan’da doğup büyüyen Ermeniler için bile o kelime haksızlık iken, daha acısı halen

Türkiye’de yaşayan bir avuç Ermeni ve diğer “gayrimüslim” yerliye de yabancı muamelesi yapılıyor. Öyle olunca 1915’in davasını güden Ermeni, Süryani ister dışarda, ister içerde olsun “yabancı” görüldüğü gibi, bu davaya destek çıkan Türk, Kürt ve sair Müslümanlar da “gayrı-milli” sayılıyor. Harika formül! Uzatmaya ne gerek var, “hepsi emperyalizmin maşaları, hepsi dış mihrak, hepsi piç” deyin gitsin!.. Gerçekliğe en uzak, vicdana en aykırı ve demagojinin de en aşağılığı olan bu yaftalama, inkarcılığın kemikleştirilmesinde hiç azımsanmayacak bir rol oynamış ve oynatılmaya devam edilmektedir. Soykırım kurbanlarının torunları olan diaspora Ermenilerine ilişkin yaratılan çirkin imaj, edilen aleni hakaret ve küfürler, tarihten bihaber insanların beyninde tiksintiye varan bir allerji yaratarak sonuçta tarihin bu sayfasıyla yüzleşmeye karşı toplumsal refleksi de en bayağısından besliyor.

İNKARCILIĞA MAZERET YAPILAN DIŞ BASKILAR VE İNKAR YASASI

İşin emperyalizmle bağıntılandırılma yönü, üzerine bir kitap yazılacak kadar çok şey söylemeye açıktır, ama en özlü olarak değinmek istiyorum. 1915 soykırımıyla “hal”ledilen Ermeni sorunu çokuluslu bir yarı-sömürge olan Osmanlı devleti üzerinde etkisi ve hesapları olan emperyalist devletlerin ilgisiz kalmadıkları bir konuydu. İçerde meramını anlatamayan Ermeni ulusal hareketinin de reform taleplerini dışarıya duyurması, büyük devletlerden destek bulmaya çalışması olağandı. Fakat emperyalist hükümetlerin bu konudaki ilgileri, taraflar arası oynayan ve birbirini çelmeleyen diplomasi numaraları, belki de başka hiç bir örnekle kıyaslanmayacak ölçüde bu sorunu tehlikeli bir çıkmaza sokmuş, nihayeti savaş durumunda Türk milliyetçiliğinin işi bildiği gibi halletmesine zemin oluşturmuş ve bir çok diplomatın “hiç karışmasak daha iyi olurdu” demesine yol açacak şekilde faciayla sonuçlanmasının sorumluluğunu paylaşmıştı. İngiltere, Fransa ve Rusya’nın böyle bir payı varken, Almanya ise doğrudan Osmanlı genelkurmayını yöneten büyük müttefik olarak soykırımın suç ortağıydı.

Savaş sonrası galip devletler tarihte ilk defa “insanlığa karşı işlenmiş suçlar” tanımını yaparak bu olayın yargılanması için İstanbul Hükümetine etki yaptılarsa da, sonradan Ankara’nın direncini dikkate alıp İngiliz esirlerine karşı Malta’daki soykırım suçlularını salıvererek o davanın yüzüstü kalması gibi bir utancı da paylaştılar. Fransızlar Kilikya’da topraklarına geri yerleşme umudundaki Ermenileri kullanmaya çalıştıktan sonra Ankara’yla anlaşıp savaştan çekilirken onbinlerce bahtsız göçmeni tekrar kırılma ve sürülme dramıyla yüzyüze bıraktılar. Rusya’da devrim olmuş, Rus ordusu cephelerden çekilmiş, Sovyet hükümeti “Rusya’nın savaş hukukuna uygun olarak işgal ettiği tek yer Türk Ermenistanı’dır” tespitiyle çekilme öncesinde Erzincan’a kadar olan bölgede kırım artığı Ermenilerin güvenliğini temin etmek üzere bir mütareke ve ona bağlı dekretler imzalamıştı. Ama kendi güçlerinin çabucak çekilmesiyle o “güvence”ler kağıt üstünde kaldı, Karabekir’lerin tüm Ermenileri söküp atma histerisi dizginsiz yeniden harekete geçti. Ankara jeo-stratejik konumuyla bütün tarafların teveccühünü kazandı. İngilizler Sevr’in, Amerikalılar Wilson prensiplerinin arkasında durmadı. Sonunda Sovyetler dahil hepsinin azami hassasiyet ve bonkörce tavizlerine mazhar olan Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.

Ermeni halkının onulmaz trajedisi bir güzel unutulmaya terkedilmişti. Ta ki 1970-80’lerde ASALA o vicdansız suskunluğun merkezlerinde savunulması hoş olmayan silahlı eylemleriyle mazlumların çığlığını duyuruncaya kadar. Böylece kulağının üstüne yatmış olanların rahatı bozuldu. Rahatı bozulan yalnız Türk devleti değildi, soykırım muhakemesini utanç verici şekilde yüzüstü bırakmış ve tarihsel sorumluluklarını kostümlerinin üzerindeki tozlar gibi silkelemiş olan hükümetlerdi. Aynı dönem 50’ye yakın ülkeye dağılmış durumdaki soykırım kurbanlarının yeni nesilleri yetişiyor, bir dizi ülkede eğitimli ve entegre yaşamlarıyla kamuoyuna etki yapma gücünü buluyorlardı. İlk kuşaktan olan, dolaysız tanıklığı bulunanlar o zamana kadar her yerde geniş iletişim sağlayıp yazılı anılar, bilgiler toplayarak yüzlerce kitaplık “huşamadyan” (bellek kütüphanesi) meydana getirmişlerdi. Yeni nesiller dedelerinin ahıyla yetişiyordu. Ermeni diasporası bulunduğu ülkelerin parlamentolarına, politikacılarına bu kor gibi yanan adalet davasının duyurulması, tanınması, kabul görmesi ve Türkiye’yi yüzleşmeye zorlaması için etki yapmayacak da ne yapacaktı? Uluslararası yargı yolunun

çetrefilli ve tıkanık görüldüğü durumda ülkelerin yasama organlarında alınacak sonuçlarla belki bir gün o yolu da açmak üzere birikim sağlama çabası bugüne kadar 20'den fazla ülkenin 1915'i resmen soykırım olarak tanımasını getirdi.

Bu hiç bir ülke parlamentosunun ne durduk yerde bahsettiği, ne de rüşvetle verdiği birşeydir. Politikacılar oya tahvil etmek için sorunlara kulak verip vaadde bulunur. Yerine getirir getirmez, kendi bilecekleri iştir. Seçmenler de böyle olduğunu bilerek yeniden ve yeniden en yakıcı talepleri ile bastırır, bu demokrasinin gereğidir. Bulunduğu her ülkede Ermenilerin bu seçmen kitesinden, propaganda ve tanıtma etkinliklerinden ve evet lobiye lobi yapma çabasından başka bir silahı olmamış, hükümetlere Türkiye gibi rüşvet dağıtacak zenginlikte bir Ermenistan da bulunmadığı için soykırımı tanıyan parlamento kararları büyük ağırlıkla demokratik kanallardan hayat hakkı bulmuştur. Buna karşılık ABD, Britanya ve İsrail başta olmak üzere bir dizi ülkede halen bunun gerçekleşmesini önleyen Türkiye'nin jeo-stratejik önemde partnerlik durumuyla beraber rüşvet, şantaj ve sair silahlarını sonuna kadar kullanmasıdır.

Soruna emperyalizm diye bir olgunun var olduğu ve onun yedeğine düşmemek gerektiği açısından bakınca şunu söyleyebiliriz. Evet tutarlı demokratların bunu dikkate almaları gerekir. Fakat bu emperyalist ülkelerin parlamentoları ve hükümetlerine belli taleplerle etki yapmaya engel değil. Onlar bu gibi konuları kendi çıkarları için kullanabilirler diye geri durmak sorunun uluslararası yankılarını büyütmeğe feragat anlamına gelir. Yalnız örneğin Türk devletine etkisi büyük olabilecek ABD'nin ve ikinci dereceden başkalarının seneden seneye 1915'le ilgili tasarıları yasama organlarına getirip tam kabul edilecekken Türkiye'den kendi hesaplarına önemsedikleri bir tavizi koparmaya karşılık geri çekmeleri vb durumlar rahatsız edicidir. Özü insanlık trajedisi olan bir konunun onlar tarafından bayağı koz gibi kullanılmasına özellikle davanın sahipleri tarafından tepki gösterilmesi gerekir. Böyle bir durum her 24 Nisan arifesinde Türk egemenlerinin nefeslerini tutup ABD başkanının ağzına bakmalarını, hop oturup hop kalkmalarını getiriyor. Aslında bu inkarcılığın çekmek zorunda kaldığı bir ceremedir. Onurlu davranış tarihle adam gibi

yüzleşip sorunu doğrudan muhataplarıyla çözmek iken, ırkçı-şovenist gurur ve kibirle inkarcılığı sürdürdükçe Obama'nın ağızına bakıp hiç de kendisine hak vermediği halde "soykırım demedi" diye sevinme kepazeliği yaşanmaktadır. Tablonun diğer tarafında mağdurların bu resmî tavırlara fazla odaklanmaları, destek gördükleri noktada o devletlerin geçmiş rollerini unutup övgüler yağdırmaları vb de eleştiriyi hak eder. Yine de Türk şovenizminin Ermeni diasporasına emperyalizm konusunda verebileceği bir ders yoktur. Sorunun nihayi çözümü tabii ki ancak taraflar arasında diyalog yoluyla sağlanabilir. Ama onun koşullarını olgunlaştırmanın yolu şimdiye kadar görüldüğü gibi uluslararası yankılardan geçmiştir. Bu kanallar yine değerlendirilirken giderek daha çok sivil inisiyatiflerle doğrudan Ermeniler, Süryaniler ve Türkiye demokratik çevreleri arasında bağların geliştirilmesi, duyarlılığı artırılacak iç kamuoyunun çözüm yolunda kendi devletine etkisinin büyütülmesi önemlidir.

Son dönem çok tartışılan soykırımın inkarına karşı yasalar meselesine gelince; öyle bir yasanın Yahudi soykırımına özel varlığı (Gayssot yasaları) bir dizi Avrupa ülkesinde çoktan beri ortadayken aynı ülkelerde resmen tanınan başka soykırımlarına da bunun uyarlanması hakkaniyet gereğiydi. Soykırımını mazur gösterme ve savunmaya dönük inkarcılık, mağdurlarını yaralamanın yanında ırkçı tehditkarlığı besleyen özelliğiyle bu tür bir yasal önlemin konusu olduğuna göre bunda tutarlılığın sağlanması önemliydi. Ama bir ülkenin tanıdığı soykırımını bir başkasının tanımaması yada aynı ülkelerin henüz tanımadıkları benzer nitelikte başka olguların da varlığı nedeniyle AB kapsamında bile bunun her ülkeye uyarlanması ve bütün soykırım mağdurları için tatminkar olması kolay değildi. Yine de mümkün olduğu yerde, özellikle inkarcılığı agresif boyutlara vardiyanlara yönelik genişletilmesi iyi olacaktı. Sonuçta Fransa'da kabul gören uyarlama Türkiye'nin baskıları sonucu geri döndürülmesine rağmen inkarcılık olgusunu daha yoğun tartışması ile yararlı olmuştur.

Bu konunun soykırımlarla da sınırlanmadan, genel olarak insanlığa karşı işlenmiş suçların savunusunu yada o anlama gelen inkarını kapsayacak şekilde ele alınması daha doğru olur

kanısındaayım. Ayrı bir yasanın çıkarılmadığı durumda hiç değilse ırkçı nefret suçlarını düzenleyen yasalar içine böyle maddeler eklenmelidir. İfade özgürlüğü bakımından problemlili olmaması için ne tür söylemlere suç tanımı yapıldığının iyi formüle edilmesi gerekir. Bu durumda örneğin 1915'te yapılanları savunmamak ve hatta kınamakla beraber soykırım olarak tanımlanmasını kendince doğru bulmayan birinin bu görüşünü ifade etmekte yasayla bir sorununun olmayacağı daha açık anlaşılır olur. Buna karşılık örneğin Talat Paşa'yı bayraklaştıran mitingler ve ırkçı hezeyanlarla "Ermeni soykırımını yalandır" kampanyası yürütmek yada "Soykırım yapsaydık bir tek Ermeni kalmazdı" gibi argümanlar kullanmak zorlaşır. Yine Sivas katliamı gibi bir olayda "halkı tahrik etmeseydiler..." diyerek yapılanı normal yada müstehak gösterenler veya bir batı ilinde Kürtlere yönelik linç saldırısını "vatandaş tepkisini gösterdi" diye savunanlar için soruşturma yolu açılır. Böylece soykırım sayılma ve resmen tanınma kaydı olmaksızın, bir etnik, dinsel, sosyal yada siyasal gruba yönelik imhacı eylemleri, pogrom, katliam ve zulümleri kamuoyuna açık şekilde savunma, mazur gösterme, inkar yoluyla suçluları temize çıkartma, kahramanlaştırma, benzer suçların yinelenmesine zemin oluşturma gibi söylem ve fiillere karşı caydırıcılık sağlanabilir.

Bunun en çok gerekli olduğu ülkelerin başında Türkiye gelir. "Türklüğe hakaret" gibi özel bir ceza yasasının bulunduğu bu ülkede diğer kimliklere ve özellikle "iç düşman" olarak bakılanlara hakaretin ve küfürün her türlü serbesttir. Henüz ırkçı nefret suçlarına karşı herkesi eşit şekilde korumaya dönük genel bir yasa bile yoktur. O yüzden mesela "Hepiniz Ermenisiniz, hepimiz piçsiniz" pankartı bile soruşturma konusu olmuyor. (Bu makale yayına verilmek üzereyken nihayet o küfürlü-tehditli pankartlar için soruşturma başlatılmış, ama bunun geçiştirmeci olacağını tahmin etmek güç değil). 1915 inkarcılığında gemi azıya almak çocuk oyuncağı olduğu için, onu artık "yalandır, olmamıştır" kabuğundan soyundurup "çok iyi olmuş, az bile yapılmış" anlamında çıplak özüyle savunmak ve "Bir gece ansızın gelebiliriz" gibi yeni katliam tehditlerini de savurmak gayet mümkün oluyor. 1915'den gelen ruhla Hrant Dink'i öldürtenlerin tetikçilere klipli methiye şarkıları da yaparak yerdeki cesedin üstünde arsızca ve hayasızca tepinmeleri hiç bir hukuki yaptırıma uğramamıştır.

Açıkça görüldüğü üzere, insanlık suçlarında inkarı, övgüyü ve tehditi suç sayan bir yasa yine öncelikle Türkiye’de gereklidir. “Suçu ve suçluyu övmek”, “halkı kin ve düşmanlığa sevketmek” gibi mevcut maddeler soyut muhtevaları ile mazlum ve mağdur olan kesimleri korumaya değil, tersine onlara karşı devleti kollamaya dönük değerlendirilmektedir. İrkçı bir öze sahip olan 301. madde kaldırılarak bütün kimliklerin saygınlığına vurgu yapan ve sözlü tecavüzlere karşı hepsini ayrımsız korumayı amaçlayan bir yasa uyarlanmalıdır. Tabii ondan da önemlisi yeni anayasanın ırkçı özden arındırılmasıdır. Belki daha daha önemlisi devlet ve yargı adamlarının zihin dünyasında yaşanması gereken arınma.

Konunun insan hakları açısından öncelikle bu yönüyle önemsenmesi gerekirken, sanki Fransa’daki yasa geçerlilik kazansa mağdurlar için yaralayıcı olmayan görüşleri de baskı altına alacakmış gibi soyut bir ifade özgürlüğüne odaklanması doğru değildir. Prof. Baskın Oran, Hrant’ın 2006 yılında konu henüz çok yeni tartışılırken Türkiye’de 301’den yargılanan bir Ermeni aydını olarak ifade özgürlüğünü herkes için tutarlı şekilde savunma anlayışıyla takındığı tavrı referans veriyor, fakat onun artık tartışmaya devam edemez olduğu günümüzde pervasız inkarcılığın kısıtlanması lehine artan duyarlılığı paylaşabilecek olma ihtimalini öteleyerek bir tür haksız mühürlemeye gidiyor, sonra da İstanbul İHD’nin bu temelde geliştirdiği sorumlu tavrı “ciğeri yanmış diasporanın çok tanıdık öğelerini tekrarlamak” şeklinde eleştiriyordu. İHD tuzu kurulardan yana eğilim göstermek yerine ciğeri yanmışlardan yana çıkıyorsa çok doğru yapıyor. Taşındığı isme uygun kapsayıcı bir bakışla tavrı belirlemesi tutarlıdır. Yani insan haklarının farklı öğeleri birbirine karşı gelir gibi olduğu durumda ifade özgürlüğünü ırkçı tehditkarlığın önlenmesinden daha fazla önemsememesi, hele de sözkonusu “düşünce ve ifade”ler sokakta sıkılan kurşunların tetikleyicisi oluyorsa onların sınırlanmasından yana olması çok bilinçli ve yerinde bir tercihtir.

Baskın Oran’ın aynı makalesinde bir kez daha 1915’in soykırım olmadığını vurgulamak üzere yaptığı şu yorum da kendi tuzu kuruluşunun göstergesi olarak ilginçtir: “1948 BM Soykırım Sözleşmesi tarafından getirilmiş bir hukuk terimi olan soykırım sıradanlaştırılıyor. Çünkü

artık bir cins isim. Nasıl Gillette'ten jilet, suni tahta'dan sunta oluşmuşsa. Artık her türlü katliam için kullanılıyor ve terim olarak yozlaştı. Mesela Azeriler, 613 sivilin öldürüldüğü Hocalı katliamına 'Xocalı soykırımı' demekte. İsterseniz Google'a 'ağaç soykırımı', 'köpek soykırımı' veya 'balık soykırımı' diye girip bakın." (Soykırım: Hukuk Terimi Mi, Cins İsim Mi? Radikal II, 1 Ocak 2012)

Soykırımı kavramını sıradanlaştıranlar da var. Hocalı örneği gerçekten de öyledir. Ama 1915 için benzer bir imada bulunmak çok abes. Soykırım kavramını uluslararası hukuka kazandıran Rafael Lemkin'in o suça ilişkin maddeler halindeki tanımlamasına bizatihi 1915'i inceleme yoluyla vardığı net olarak bilinen bir gerçek. Her ne kadar o tarihte öyle bir kavram yoksa da 1915 uygulamaları daha sonra o kavramın yaratılmasına referans teşkil edecek kadar soykırım niteliğinde olmuştur. Yukardaki paragrafın asıl hedefi 1915 iken, onu açıkça anmayıp biraz da kıyaslama yapar gibi Hocalı'yı öne sürmek ve daha ötesinde işi köpek-balık muhabbetine dönüştürmek nasıl bir anlayış? Asıl sıradanlaştırma bu değil midir? 1915'de öldürülen 1,5 milyon ne köpekti, ne de balık! Ama o suçsuz canlılarla da dolaylı bir ilgisi vardı olayın. Katliam mahallerinde köpekler, akan ve duran sulara balıklar o yıl insan eti yemekten canavarlaşmıştı. Mucize eseri Der-Zor çöllerine ulaşanları bile azaltılmak için kırılan, ateşlere atılan, aç bırakılan ve kendi çocuklarının cesedini yiyecek kadar kahrolası duruma düşürülen Ermeni halkının yaşadıkları hiç bir yönüyle 1948'in maddelerinde tarif edilenlerden eksik değil, fazlaydı. Kasıt unsuru olmadan o kadarı zaten olmazdı. Ama okuduğunu anlama kapasitesinden ve hukuki bilgi birikiminden zerrece kuşku duyulmayacak bir entellektüel olarak Baskın Oran'ın nasıl olup da BM Soykırım Sözleşmesi'ndeki tanımlamayı 1915'e uyduramadığı akıl erdirilmesi güç bir tuhafılık olarak kalıyor. Valerie Boyer'ye "çocuklarını öldüreceğiz" diye mesaj yağdıranların tavrını "kendini haklıyken rezil etmek" gibi yorumlaması da öyle. Oran'ın bu yorumunun esasta tehditkarlığa eleştiri mi, yoksa soykırımı inkar özgürlüğüne destek mi olduğunu anket konusu yapmak yersiz olmaz sanırım. O "haklı"lık vurgusunun çoğu okuyucu algısında ifade meselesinden öte inkarcı zihniyeti savunmaya ve hatta tehdit mesajını çekenin bile "haklılar safında" olduğunu düşünmeye hizmet edeceği nasıl farkedilemez?..

DERSİM 38'İN 1915'LE KOPMAZ BAĞLARI

1915'in Dersim 38'e göre daha fazla çekince yaratma durumunu irdelerken ikisi arasındaki farklılıklardan hareket ettik. Burada ise daha çok benzerlik, ortaklık ve bağıntılarından yola çıkarak iki soykırım arasındaki devamlılığa dikkat çekmek istiyorum.

1937-38 imhası, 1915'in oldukça sınırlı bir alanda, fakat çapına göre muazzam yoğunlukta ve yine düşmanca bakılan dinsel, etnik, kültürel çeşitliliğe sahip halk grupları üzerindeki tekrardır. Ermenilerin tehcir ve kırımı için uydurulan "ihamet, isyan, düşmanla işbirliği" suçlamalarına benzer şekilde, Dersim Kızılbaş Zaza-Kürt ve Ermenilerinin imhasında da asılsız bir "isyan" imajı çizilmiş, halkın bölük-pörçük meşru savunma niteliğindeki direnişi buna kanıt gösterilmeye çalışılmıştır. Ermeni sorununda özerklik taleplerinden ve reform dayatmalarından kurtulma arayışının topyekün imha seçeneğini teşvik eden bir faktör olması gibi, Dersim sorununda da Osmanlı'dan beri gelen bölge halkının fiili özerkliğine son verme arzusu önemli rol oynamıştır. 1915'de aydınlar ve ileri gelen şahsiyetlerin ilk elden tutuklanması gibi Dersim'de de seyidler ve aşiret liderlerinin tutuklanmasına önem verilmiş, yine her ikisinde öncelikle silah toplama ihmal edilmemiş, böylece büyük imha sırasında halkın başsız ve direniş gücünden yoksun olması hedeflenmiştir.

Bu benzerlikler bir yana, Dersim uygulamasındaki pek çok şey doğrudan 1915'in tecrübeleriyle hayata geçirilmiştir. İnsanları toplayıp ölüme götürmenin tuzak yöntemlerinden tutalım, işlenen cinayetlerin biçimlerine ve kurbanların trajik öykülerine kadar yığınla benzerlik görülür. Dersim'in kayıp kızları ve kaderleri de 1915'te Ermeni kızlarının başına getirilenlerin küçük çaplı bir tekrardır. Benzerlik birbiriyle bağıntısız olgular arasında da görülebilir. Burada ise sıkı sıkıya bir bağıntı var. Anlamak için biraz yakından bakalım:

Fırat'ın iki büyük kolları arasında yer alan Dersim, 1915 Ermeni kırımlarının yoğun yaşandığı kazalar ve kanlı sürgün yollarıyla çevrilidir. Hemen kuzey sınırında Kemah Boğazı

büyük sürgün kabilelerinin boğazlandığı bir yer olarak ünlenmiştir. Erzurum, Bayburt, Erzincan taraflarından getirilen Ermenilerin 25 bini burada kırılır. Fırat nehri Egin, Arapgir, Çemişgezek, Keban-Maden kırımlarını da yüklenerek aylar boyu aşağılara ceset taşır. Dersim'in doğu hatlarında Kiğı'dan Palu'ya, güney hatlarında Çarsancak ve Çemişgezek'ten Harput'a uzanan sürgün yolları aynı şekilde kanlıdır. Murat nehri üzerinde Palu'nun sekiz gözlü tarihi taş köprüsü devasa bir mezbaha gibi işletilir. Kiğı ve Oxu'dan getirilen sürgünlerle birlikte 10 bin kişi de burada kesilmiştir. Harput'ta Dzovk (Gölcük) gölü ve birçok yer benzer katliamlara sahne olur ve burası da "mezbaha vilayet" olarak ünlenir. Devletin elinin erişebildiği ölçüde Dersim içlerinden de tehcire çıkarılan ve kırılanlar olur. Gelen felaketin büyüklüğü önceden kestirilemediği için Ermeni halkı gafil avlandığı gibi, Dersimli Kızılbaş dostları da tehcir sırasında onlara sahip çıkmada çekimser kalırlar. Hatırlatmakta yarar var ki, Taşnak ve Hınçak partilerinin örgütlü olduğu ve öz savunma hazırlıklarının az çok görüldüğü yerlerdeki Ermeni halkının direniş potansiyeli de genellikle harekete geçirilememiştir. Örneğin Dersim'e yakın Palu'nun Havav (Habab) köyü devletin direniş beklediği yerlerden biri iken şaşılacak şekilde pasifize olur. Bunda tehcir planının çok sinsi uygulanmasının rolü büyüktür. Dersim'e yakın diğer yörelerde bir tek Kiğı'nin Xupus (Hupus) köyü ve kısmen de Kemah'ın Aşağı-Yukarı Pakariç (Pekeriç) köyleri silahlı direniş gösterebilmiştir. Yedi gün boyunca köy etrafında mevzilenerek çatışan Xupusluların önemli bir bölümünün Dersim'den göçle gelmiş Miraklı aileler olması dikkat çekicidir. Pakariç ise daha sonra Berlin'de Talat Paşa'yı cezalandıran Soğomon Teyleryan'ın köyüdür. Ama Dersim-Çarsancak köylerinde tek tek dağa çıkma örnekleri dışında tehcire karşı direniş olmamıştır. Buna karşılık tehciri takip eden aylarda Dersim kaçakların sığınağı haline gelir.

Dersimlilerin büyük çoğunluğu Birinci Dünya savaşında Osmanlı ordusuna asker vermeyip Türk-Rus çatışmasında tarafsız davranmayı ve ancak kendi sınırlarını korumaya yönelik tedbirler almayı benimser. Bunun istisnası olarak, bölgenin daha çok kuzey-doğu hatlarında devlete milis vermekten Ermeni kırımına katılmaya kadar olumsuz rol oynayan aşiretler de vardır. Gül Ağa komutasında Osmanlı ordusuna yedeklenen Balaban aşireti, keza Çarekan, Şavalan, Kureşan, Hormek, Lolan gibi bazıları kısmen de olsa bu kapsamda anılabilir.

Erzincan-Tercan arasındaki Balaban yöresi ile Pülümür ve Kiğı'nın büyük Ermeni köylerine yönelik katliamlarda devletin resmi güçleri yanında bunlardan yararlandığı anlatılır. Ama, o taraflardan kaçma imkanı bulan Ermeniler dahi Dersim'in iç bölümlerine güvenli bir liman gözüyle bakarlar.

Özellikle geçişi kolay olan güney bölümlerinden Dersim'e firar olayı, para karşılığında kılavuzluk yapanların da olmasıyla kitlesel bir hal alır. Batı Dersim'de Ermenilere sahip çıkmasıyla tanınan etkili kişilerin başında Koçan aşireti lideri İdare İbrahim gelir. Harput, Arapkir, Egin ve Çemişgezek üzerinden bölgeye giriş yapan göçmenler Hozat ve Ovacık köylerine dağılır. Koçan, Şemkan, Karabalan, Ferhadan, Abbasan, Maksudan, Beytan, Kerikan ve daha başka onlarca aşiretin önde gelenleri ve halk yardımcı olur. Duruma göre ikili davranmış olan Diyab Ağa'nın bile önemli sayıda Ermenileri kendi köyünde sakladığı bilinen bir gerçektir. Güney-doğu Dersim sınırlarında Peri suyunun iki yakasına yayılmış Hizol (İzol) aşiretine bağlı onlarca köy Palu ve Oxu taraflarından perişan halde kaçan Ermenilere kucak açar. Bu mıntıkada sadece Gollanlı Aziz Ağa'nın himayesinde 250 Ermeni bulunduğu tanıklık edenler var. Çarsacak ve Mazgirt üzerinden bir kısmı iç bölgelere geçerek Xıran, Alan, Yusufan, Haydaran, Demenan, Kureşan aşiretlerine ait köylerde barınma imkanı bulurlar.

Bahsedilen dönem Dersim'de büyük bir devrimci kabarış yaşanır. Ermenilerin başına getirileni gören Dersimli Kızılbaşlar kendi gelecekleri için de endişelidir. Savaşın başından beri bekle gör pozisyonunda kalan Dersimlilerin önemli bir bölümü yaklaşan Rus ordusuyla ittifak ihtimalini de gözeterek kendi bölgelerinde kontrolü ele geçirmek üzere silahlı bir kalkışma içine girer. Dersimli Miraklar ve sığınmacı Ermenilerden de katılanlar olur. Mart 1916'dan başlayarak Doğu kesimindeki bir dizi aşiret Mazgirt, Kızılkilise, Pah, Pertek, Peri merkezlerine saldırıp hükümet binalarını ve cephanelikleri ele geçirir. Batıda ise bir kısım aşiret güçleri Hozat'ı kuşatır. Yatıştırma yöntemleriyle sonuç alamayan İttihatçılar Miralay Deli Şevket kumandasında Harput'tan Dersim'e büyük bir askeri taarruz başlatırlar. Onlarca aşiretin direniş güçleri çarpışarak Xuti Dere ve benzeri dağlık alanlara çekilir. Dersimlilerin

güçlerini toparlayıp ayaklanmayı sürdürmelerinden çekinen İttihatçı liderler gaddarlığıyla nam salan Deli Şevket Paşa'yı geri çeker ve tekrar sahte vaatlerle avutma taktiklerini devreye sokarlar. 1916 yazında Ruslar Erzincan'ı alınca Ermeni sığınmacıların Mercan dağlarından oraya aktarılma yolu açılır. Aynı zamanda Rus ve Ermeni komutanları ile Dersim ve Koçgiri Kızılbaş Kürt liderleri arasında görüşmeler olur. Bütün bunlar Türk yetkililerin istihbarat raporlarına girmekte gecikmez.

Tehcir mağduru Ermenilere bireysel planda sahip çıkma örnekleri ülkenin dört bir yanından gösterilebilir. Ender bazı yerlerde aşiret veya sülale halinde, bir ağanın yada beyin ağırlığını koymasıyla koruyucu davrananlar da olmuştur. Ama bölge olarak kapsamlı korumanın yegâne örneğini verebilen Dersim'dir. İç Dersim'in yarı-bağımsız konumu bunun için elverişli bir zemin oluştururken, Kızılbaş-Zaza-Kürt aşiretlerin Ermenilerle görece iyi olan ilişkileri ve mazlumu kayırmaya yatkın hümanist özellikleri çekim merkezi olmasını sağlar. Sığınan Ermeniler bir yıl kadar güvendikleri aşiretler arasında korunur, sonra çokları halkın yardımıyla Rus denetimindeki Erzincan'a geçer ve Rusların savaştan çekilmesini takiben Ermeni gönüllü birlikleri eşliğinde Kafkas bölgesine ulaşırlar. Bu şekilde kırimdan kurtulan Ermenilerin sayısı hakkında değişik tahminler yapılıyor. 30-40 bine varan tahminlerin abartılı olduğunu düşünebiliriz, çünkü yakın çevrelerden o kadar Ermeni nüfusun tehirden kaçabilmiş olması pek mümkün değil. Ama bir kısım Dersimli Ermenilerle beraber 10 bin civarında sığınmacının Kürt aşiretleri arasında korunma bulduğunu söyleyen tanıklara inanmak gerekir. Bunu devletin Dersim raporları da doğruluyor.

1918 yılında 2. Kolordu Komutanı olarak Kâzım Karabekir'in hazırladığı Doğu Bölgesi Raporu'nda Dersim'in bütün önemli aşiret reisleri hakkında fişleme notları yer alır. Çok büyük bölümü devlet için güvenilmez sayılırken en fazla suçlama konusu yapılan fiil 1915'deki "Ermeni kaçakçılığı" olmuştur. Ermenilerin korunması ve Erzincan'a aşırılmasındaki rolünden uzunca söz edilen İdare İbrahim Ağa için sonunda şöyle fetva verilmiş: "Acımaksızın katli farz olan batı Dersim'in en hain, en şerir ve en şahsiyetsiz bir sakisidir" (Bkz: Faik Bulut, Dersim Raporları, s. 217). Raporda onlarca aşiretin bir dizi

liderleri tehirden kaçan Ermenilere yardımcı olmalarından dolayı suçlanmış ve fişlenmiştir. Raporun saydığı aşiret ve şahıs isimleri 1915'e tanıklık eden Ermenice kaynaklardaki isimlerle önemli ölçüde çakışıyor. Bu durum devletin sığınmacı Ermenileri Dersim içinden teslim alamadığı 1915-16 yıllarında yoğun bir istihbarat yaptığını gösteriyor. Hozat Mutasarrıfı Dersim aşiretlerinden "içlerindeki 10 bin Ermeniye teslim etmelerini" iki defa yazılı olarak talep eder, Kormışka köyünde toplanan Batı Dersimli liderler bu çağrılarını diplomatik dille olumsuz yanıtlayıp Ermenileri saklamakta kararlı davranırlar. Sonraki gelişmelerden anlıyoruz ki, devlet bunu ilerde hesaplaşmak üzere bir kenara yazmıştır.

1932'deki bir çalışmasında Hasan Reşit Tankut, "Bugün bile Dersim'de bir Dersimli kadar serbest ve mutlu yaşayan Ermeniler vardır," diye yazmakta ve eklemekteydi: "Bunların akıllıları, hele ağız söz yapanları Dersim'de Türk düşmanlığını güçlendirmektedir." (H. R. Tankut, 2000, s. 79). 1938'de Dersim soykırımının hemen ertesi Kığı'de bir konuşma yapan General Abdullah Alpdoğan ise şöyle diyordu: " Daha önce Tunceli'ye yerleşen gizli Hristiyan Ermeniler vardı, bunlar adlarını değiştirmişler ve sanki Türkmüş gibi yaşamışlardı. Dersim isyanında bunların parmağı vardı. Bunlar her türlü anarşinin, kargaşanın, pisliğin içindeydi." (aktaran Hüseyin Aygün, 2009, s. 79). Esasen incelenirse, 1937'de Seyit Rıza'ları yargılayan mahkemenin iddianamesi ve dönemin başka belgeleri de yoğun olarak Dersimlilerin içlerindeki Ermeniler tarafından devlete karşı kışkırtıldıkları yolunda söylemlerle doludur.

1937'de Seyit Rıza'nın çadırında ele geçirildiği söylenen Ermenice inciller, haçlar ve başka eşyalar Ankara Emniyet müdürlüğünde "suç unsurları" gibi teşhir edildikten sonra gazetelerde "İşte din hokkabazı" manşetleriyle hakaretler yağdırılır. Dökümü yapılan şeyler Seyit Rıza'nın son zamana kadar korumaya devam ettiği Halvori Surp Garabet Manastırı'nın tarihsel değere sahip kültürel varlıklarıdır. Manastırın keşişi ve yakın köylerde yaşayan Mirakyanlı Ermeniler Seyid'in samimi dostlarıdır. Ordu Dersim harekatı sırasında bu tarihi manastırı topa tutar, keşişin oğlunu yakalayıp işkence eder, Seyid'in saklattığı eşyaları ele geçirir, manastırda bulunanları da onun hanesine yazarak teşhir ederler. Seyit Rıza ve

arkadaşlarını yargımlarken bölgedeki Ermenilerle her tür yakınlık ve ilişkilerini onların “hain Ermenilere alet oldukları” yönünde suçlama konusu yaparlar.

Bu söylemler devletin tehcirden geride kalan Ermenileri bir ölçüde potansiyel tehlike olarak gördüğünü, fakat aynı zamanda bunu abartarak Dersim’i imha eylemine psikolojik dayanak yaptığını düşündürüyor. Yani sadece Dersimlileri “isyana kalkışmış” göstermek yetmiyor, 1915 ve sonrası yapılanları gerekçelendirmek için revaçta olmuş “hain Ermeni” imajını da yeniden ısıtıp öne sürmek gerekiyor, ki hem harekât sırasında askere ayrı bir gaddarlık motivasyonu olsun, hem de Türk kamuoyunun bu ikinci vahşi imhaya alkış tutması daha bir kolaylaşsın...

1915’de Dersim’e sığınan Ermenilerin bir kısmı burada yerli Ermenilere karışarak yaşamını sürdürür. Devlet denetiminin olduğu kasaba merkezlerinde açık kimliğiyle bilinen Ermeniler her yolla rahatsız edilerek göç ettirilir. Denetimin zayıf olduğu köylerde yaşayabilen Ermeniler de göze çarpmamak için Alevi kimliğine adapte olurlar. Ama o trajik süreçlere dair toplum hafızasını silmeye çalışan devlet kendi hafızasını oldukça diri tutmuş, herşeyi kaydetmiştir. Türk Tarih Kurumu eski başkanı Yusuf Halaçoğlu’nun ifşa ettiği üzere devlet tam da Dersim’i imha etmeye hazırlandığı 1935-37 arasında özellikle bu bölgenin Alevi-Kürtleri içine karışan “Ermeni dönmeleri”ni ev ev tespit etmiş!.. Bu bilgiyi 1938’in tanıklarından Kırganlı bir yaşlının şu ifadesiyle birleştirin: “Esasta asker Dersim’den silah, vergi, askerlik ve Ermenileri istiyordu”!.. (M. Kalman, Belge ve Tanıklarıyla Dersim Direnişleri, 1995, s. 232). Düşünebiliyor musunuz? Aradan 20 yıl geçmiş, devlet halen daha tehcirden geriye kalan Ermenilerin peşinde. Ve bu dinmek bilmeyen yok etme histerisi Dersim’in topyekün mahvedildiği süreçte Ermeni nüfusun belirgin olduğu Halvori, Zimek gibi yerleri çok özel hedeflemeyi ihmal etmiyor.

23 yıl arayla iki soykırım travmasını üst üste yaşayan Dersimli Ermeniler iki sürecin iç içe geçen halkasını oluşturur ve o bağı somutlaştırır. Ama aslında o bağ Ermenilerin kendilerinden ibaret değildir. Onların Dersim’de tutunmalarını sağlamış olan Kızılbaş Kürt

halkı da iki süreç arasında köprü olmuştur. Ve hiç mübalağasız diyebiliriz ki, Dersim'in öyle muazzam yıkıma uğratılmasında başka şeylerin yanı sıra 1915'te Ermenilerin korunmasına duyulan hınç ve onun hesabını da görme dürtüsü önemli bir rol oynamıştır. Bunu söylemek Dersim'in kendi başına bir hedef olduğunu yadsımak anlamına gelmiyor. Dersim sorunu Osmanlı'dan beri vardı. Temelini de devletin İslami karakterine uymayan kendine has Kızılbaş kültürü ile özerk yaşama arzusu belirliyordu. Cumhuriyetin "laiklik" özenmesi Dersim'e düşmanca bakışın özünde bir şey değiştirmemişti. Kemalist yönetim bir türlü hizaya getiremediği ve "çıban başı" olarak nitelediği Dersim'i toptan imha yoluyla bitirmek için fırsat kolluyordu. Ermeni faktörü olmasa da kendi etnik-kültürel yapısı ve itaat etmeyen muhalif karakteriyle Dersimliler hedeflenecekti. Ama belki o taktirde imha eylemleri bu kadar şiddetli olmayabilirdi. Bu anlamda faturayı ağırlaştıran bir rol oynadığını söylemek mümkün.

Dersim "özür"ünü dile getirdiği konuşmasının bir yerinde Başbakan Erdoğan da sözü 1915'e getirmiş, fakat bunu tam tersi anlamda fikirler vermek için yapmıştır: Dikkatle okuyalım: "Dersim'e yapılan operasyonlar bir isyanın bastırılması olarak zihinlerde ve vicdanlarda meşrulaştırılmaya çalışılıyor. (...) Ama, ilk mecliste Dersim mebusu olarak bizzat Atatürk tarafından davet edilen Diyar Ağa'dan kimse bahsetmiyor. Dersim operasyonları sonucunda tutuklanan ve asılan Seyid Rıza'nın 1915 olayları sırasında işgalci ordulara karşı savaştığından, dönemin valisi tarafından da 'din ve namusuyla bize hizmet etti' denerek şereflendirildiğinden kimse bahsetmiyor." (R. Tayyip Erdoğan, 23 Kasım 2011)

Burada "1915 olayları"ndan bahisle verilen bilgi yanlış olduğu kadar gayet de haksız bir ima içermiştir. Birinci olarak Seyid Rıza "1915 olayları sırasında" Erdoğan'ın ima ettiği gibi Osmanlı devletinin yanında değil, onun soykırıma uğrattığı ve kaçanların Dersim'e sığındığı Ermeni halkının yanında olmuştur. İkinci olarak bütün savaş boyunca Dersimlilerin büyük bölümü gibi tarafsızlığını korumuş ve ortaya çıkan durumları esasen kendi halkının bağımsızlığı lehine değerlendirmek istemiştir. Üçüncü ve son olarak, 1915'de değil, ancak 1918 başlarında devlet tarafından kazanılarak kendi kuvvetleriyle Erzincan ve Erzurum

üzerine yürütülmüş, fakat bu da “işgalci ordulara karşı” değil; Rus ordusunun çekildiği aşamada zayıf bir güçle kalan Ermenilerin temizlenmesine yönelik olmuştur. Yalnızca bu son durumda, önceki pozisyonunun aksine Osmanlı ordusuna yedeklenmiş olduğu doğrudur. Bu hareketin ayrıntılarını bilemiyoruz. N. Dersimi bazı Ovacık aşiretlerini yanına alan Seyit Rıza'nın 13 Şubat 1918'de Erzincan merkezini ele geçirdiğini, oradan da Deli Halit Paşa kuvvetleri ile birleşerek Erzurum'a yöneldiklerini ve şehri işgal ettikten sonra Bayburt tarafından gelen Kara Kazım Paşa'ya bırakarak Dersim'e döndüğünü belirtiyor.

N. Dersimi'nin yazdıklarına bakılırsa Seyit Rıza Erzincan tarafında Kürtlerin can güvenliğinin tehlikede olduğuna dair abartılı söylentiler yoluyla kandırılarak bu harekâta yöneltilmiş. Ancak orada bir çok faktör var. Yakın zamanda Ekim Devrimi olmuş, Sovyet hükümeti savaştan çekilme kararı almış, Osmanlı hükümetiyle Erzincan Mütarekesini imzalamış, taraflarca ihlal edilmesi yasak bir güvenlik hattı oluşturulmuştur. O bölgeyi Türk Ermenistanı olarak tanıyan ve göçmen Ermenilerin yurtlarına dönüp savaş sonrası bir referandumla kendi kaderini tayin etmesini öngören Lenin-Stalin imzalı bir dekret sözkonusudur. Erzincan merkezli ve Kuzey Dersim'i kapsayan, Ermeni, Kürt, Türk temsilcilerden oluşan bir de Şûra Hükümeti kurulmuştur. Aynı süre içinde Ermeni komutanı Murad Paşa ile Dersim-Koçgiri liderlerinden Alişer arasında gelecek için ittifak arayışı da olur. Ancak bu çok hayati öneme sahip sürecin değerlendirilmesi karşılıklı güven ve anlayış eksikliği nedeniyle sürüncemede kalır. Nihayet Rus ordusunun çekilmesi gündeme gelince, Dersimliler artık çok zayıf olacak Ermeniler yerine kendi kaderlerini Osmanlı merkezi otoritesine bağlamayı tercih ederler. Bu arada Osmanlı paşalarının yaptığı bir çok manipülasyon ve özendirici vaadler de olmuş, sonuçta ikircikli olan Dersimlilerin bir kısmı kazanılmıştır. Aşiretlerin, liderlerin zaman zaman merkezi otoriteye karşı gelip, zaman zaman işbirliğini tercih etmeleri Dersim ve Koçgiri'de sıkça yaşanmış olgulardır.

Çok bilinen bir anektoda göre, Seyit Rıza'nın kirvesi de olan Ermeni komutanı Bogos Paşa ağır yaralı olarak esir düştükten sonra son bir kez kendisini görmek istediğini söyler ve ona şu serzenişte bulunur; “Kırvem, Ben öleceğim ama yaralarımı göresin diye çağırmadım seni.

Yüzüne karşı söylemek istediğim bir sözüm var; yanlış yaptın! Bize yapılanlar yarın siz Kürtlerin başına da gelecektir. Sözümü unutma, siz de sıranızı bekleyeceksiniz!” (Aktaran Recep Maraşlı, yazışma notları).

Seyid Rıza'nın hayatındaki en büyük yanlış ve sonradan büyük pişmanlık teşkil ettiğini tahmin edebileceğimiz bu durumun, tarihleri, olguları, hareket saiklerini karıştırma yoluyla bugünden geçmişe bakışta Seyid Rıza ve Dersimlileri Ermenilerin karşısına konumlandırmak için manipüle edilmesi de ayrı bir uyanıklık oluyor. Daha da vahimi Dersim'de yapılanlar için “bir isyanın bastırılması olarak zihinlerde ve vicdanlarda meşrulaştırılmaya çalışılıyor” eleştirisini çok doğru şekilde yapabilen Başbakan'ın, iş 1915'e gelince aynı vicdansız meşrulaştırmayı başkalarına da bırakmadan cansiperane üstlenmesidir.

Burada çok kısa bir özeti verilen o süreç, devletin gözünde Dersim'i düşmanlaştıran olguların 1915'de Ermenileri barındırmaktan ibaret olmağını, bir ölçüde somut sonuçlara da ulaşmış bir siyasi işbirliğini kapsadığını gösterir. Devlet savaşın son aşamasında Seyid Rıza'yı yanına çekmeyi başarmış olsa da, onun sicilini daha babasının günlerinden dost ve kirve olduğu, 1915'de koruyup kolladığı, 1937 öncesi yine içiçe bulunduğu Ermenilerle karalamış, Kızılbaş kimliği ve genel siyasi duruşuyla da hiç bir zaman hoş görmediği için hakaretler ederek idama götürmüştür.

Sonuç olarak her ikisi aynı zihniyetin, aynı geleneğin, yalnızca bir kuşak farkla aynı kadroların eseri olan, aralarında sadece öncü-artçı ilişkisi değil, kesişen fay hatları ve kurbanları itibariyle içiçelik de bulunan 1915 ile 1938, neresinden bakılırsa bakılsın, ya birlikte inkar, ya da birlikte mahkum edilmesi gereken ana-evlat olgulardır. 1938'in kısmi ikrarından sonra 1915'in şiddetle inkarı artık sürdürülebilir olmayan ahmakça bir direnmeden başka hiç bir şey ifade edemez.

KÜRT SİYASETİNİN 1915 KARŞISINDAKİ ÇEKİNCELİ VE HAKKANİYETSİZ TUTUMU

Osmanlı'nın son döneminde reform beklentisi bulunan altı vilayet kapsamındaki Ermenilerin genel çoğunluk oluşturmadıkları doğrudur. Fakat bu durum son yüzyıllarda artan baskılarla göç etme, din değiştirme, katliama maruz kalma gibi etkenlerin ürünü olduğu gibi, çok yerde çoğunluk sayılan Müslüman nüfusun etnik kategorilere ayrılmadan toplu ele alınmış olması nedeniyle gerçekte hiç bir ulusal topluluğun salt çoğunluk oluşturmadığı koşullarda sözkonusu edilen bir şeydir. Gerçek şu ki eskiden Ermenilerin nispeten daha yoğun bulunduğu doğu vilayetleri 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı devletiyle sağlanan otonomi anlaşmaları sayesinde Kürtlerin güç kazanması ve güneyden kuzeye doğru yayılmaları sonucu giderek Batı Ermenistan ile Kuzey Kürdistan'ın tam anlamıyla iç içe geçtiği, belli sınırlarla ayrıştırılmalarının imkansız olduğu daha karmaşık bir bileşim arzemiştir. Nüfus yoğunluğunda yer yer yine Ermenilerin, belki biraz fazlasıyla yer yer de Kürtlerin, Zazaların birinci sırada geldiği, yanısıra Türk, Arap, Süryani, Keldani, Nasturi, Yezidi, Rum, Gürcü, Azeri, Çerkez, Laz grupların yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Abdülhamit ve İttihatçılar Ermenilere karşı politikalarında Kürtleri "bakın buralar Ermenistan yapılacak" diyerek yanlarına çekmiş, sonra Kemalistler de aynı taktiği izlerken sanki Kürdistan gerçeğini tanıyormuş gibi davranmış, ama bir kere ulus-devlet projesini hayata geçirdikten sonra onun varlığını da inkardan gelmişlerdir. Böylece uydurdukları "Türkiye Türklerindir" ırkçı yalanı, tabii ki bu topraklarda Kürtlerin hakkını da yok sayma durumundadır. Ama Ermeni soykırımından yüz yıl sonra numunelik Ermeni bulmanın mucizeye dönüştüğü günümüzde bu bölge daha fazlasıyla Kürt olduğu için, Kürdistan gerçeği ister istemez kendini hissettiriyor. Buna karşılık tarihsel Batı Ermenistan'ın yok sayılması yalnız Türk milliyetçilerinin değil, Kürt milliyetçilerinin de işine gelen ve çoklarınca paylaşılan bir inkarcılık oluyor. Abdullah Öcalan önderliğindeki Kürt hareketinin 1915 ve bağlantılı konulara yaklaşımı da sorunlu olup inkarcılığın değirmenine su taşıma özellikleri arz ediyor. Ki bir iki istisna haricinde bunun Kürt ulusal hareketinde baskın bir eğilim olduğunu söylemek mümkün.

1915 konusunda Türk devletine ait çekincelerin bir bölümü, yani onları yaratan sebeplerde beraber olunan kısmı, halen geçmişteki suç ortaklığını sorgulamaktan kaçınan ve bugün yürüttükleri ulusal mücadelenin barışçı bir çözüme ulaşmasını “Cumhuriyetin kuruluş felsefesi”ne uygun adımlar atılmasında gören Kürtlerin de sessizce paylaştıkları bir şeydir. “Bu vatani birlikte kurtardık, biz de bu ülkenin asli kurucu unsuruyuz” söylemiyle Lozan sonrası aldatılmaya sitem eden bu anlayış, bir yere kadar o tarih üzerine uyuşmakta sorun görmüyor ve öz olarak “birlikte başkalarına yapmış olduğumuz adaletsizlik neyse ne, ama siz bize bunu yapmayacaktınız” demeye getirmiş oluyor. Oysa çok bilinen bir anektodun son sözündeki gibi Kürtlerin asıl kendilerine dönüp “Biz papazı dövdürtmeyecektik” diyebilmeleri gerekiyor. Ermeni ve Süryani kırımlarına yol verildikten, suça iştirak edildikten sonra, devlet yönetme avantajına sahip Türk egemenlerinin “kurtarılan” bütün topraklara tek başına hükmetme hırsı karşısında zayıf ve güvencesiz kalınması doğal sayılır. Daha sonra Kürt ulusunun statüsüz biçimde yaşadığı siyasi kölelik koşulları, binlerce yıllık kadim komşularının imhasına cevaz veren malum din kardeşliği temelinde güçlü bir yer edinme arayışının hazin sonucudur. O geçmişin günahları sonraki nesillerin ayaklarına pıranga olmuştur. O tarihin lanetini üzerinden atmayan bir hareketin ulusal özgürlük söyleminde tutarlı olması ve demokratik bir gelecek umudu yaratması beklenemez.

26-27 Nisan 2009 tarihli “Kürt-Ermeni-Türk İlişkileri Bağlamında Özür Dilemenin Erdemleri” başlıklı yazısında Garbis Altınoğlu bu konuyu genişçe değerlendirmiş ve Kürt siyasi öncülerine dostane eleştirileri yanında somut önerilerini de sıralamıştı. Burada yazacaklarım belli yönleriyle çakışmakla beraber o makalenin de internette bulunup okunmasını tavsiye ederim. G. Altınoğlu daha sonraki bir yazısında da öz olarak şöyle diyordu: “Kürt feodallerinin ve halkının önemli bir bölümünün II. Abdülhamid döneminde başlanan ve İttihat ve Terakki döneminde tamamlanan, Anadolu’nun zor ve terör yoluyla Ermeni halkından “arındırılması” ve Türkleştirilmesi politikasına aktif olarak destek vermiş olduğu yadsınamaz bir olgudur. Kürt ulusal hareketi, Kürt halkının suçortağı edildiği bu kanlı uygulamanın dürüst ve içtenlikli bir muhasebesini yapmadığı ve böylelikle kendisini Türk gericiliğine bağlamaya devam eden o lanetli göbek bağına kesip atmadığı sürece asla

gerçek ve tutarlı bir ulusal kurtuluş hareketi olamayacaktır". (Türkiye’de Ermeni Devrimci Olmak, 20 Eylül 2009, koxuz.org)

Bu nedenle 1915’le yüzleşme Kürtlerin de önemli bir sorunudur. Malesef bu yüzleşmeyi hakkıyla yapmaya çalışan Kürt aydınları çok azınlıkta kalıyor. Kürt ulusal hareketi üzerindeki manevi otoritesini sürdüren Abdullah Öcalan, 1915’te Ermenilerin soykırımı uğradığını söylemekle birlikte, bunu adeta ağır tahrik karşısında elde olmadan işlenmiş bir suç veya meşru müdafaa pozisyonunda gerçekleştirilmiş bir cinayet gibi tanımlıyor ve ortaya çıkan sonucun vebalini neredeyse katilden çok maktüle yüklüyor:

“Ermeniler ve Pontuslar o zamanki emperyalistlere güvenerek onların oyununa gelmişlerdir ve kaybetmişlerdir. Soykırımı uğramışlardır. Çünkü egemen güç olan Osmanlı ‘sen beni öldüreceğine ben seni öldüreceğim’ mantığıyla hareket etmiş ve bu acı tablo ortaya çıkmıştır...” (A. Öcalan, 23 Haziran 2006 tarihli görüşme notlarından).

Daha yakın bir tarihte de bu görüşünü teyid eden şu kısa eklemeyi yapmıştır: “Ermeniler katliam ve kıırma uğradılar. Ermenilerin bugünkü durumunda olmalarının nedeni dar Ermeni milliyetçiliğidir... Dar Ermeni milliyetçiliğinin bu durumundan da İngiltere sorumludur. Ermenilerin bugünkü sorunlarını aşabilmeleri için dar milliyetçilikten, dini milliyetçilikten, Hristiyanlığa dayalı dini milliyetçilikten de vazgeçmeleri gerekir. Bu onlara kaybettirdi.” (A. Öcalan, Biz Cumhuriyetten Dışlanan Her Kesimin, Herkesin Partisiyiz, 13 Mart 2011, koxuz.org)

Her konuda uzun uzun açıklamaları bulunan Öcalan’ın böylesine önemli bir meselede bu kadarcık soyut ve izaha muhtaç değinmelerle yetinmesi, gerisini okuyanın izanına bırakması manidar bir durum. Burada hangi milliyetçiliğin daha dar veya geniş olduğunu tartışmak anlamsız olur. Türk egemenlerinin de kendilerine yönelttiği “PKK etnik milliyetçilik yapıyor” suçlamasını hatırlatmak yeterlidir sanırım. Her ezilen ulus milliyetçiliğinin doğasından gelen darlıkları, körlükleri ve risk getiren zaafı olmuştur. Osmanlı imparatorluğunun

boyunduruğu altındaki Balkan uluslarının milliyetçi hareketleri de benzer ideolojik formlara sahip oldukları halde koşulların elvermesiyle onlar bağımsızlıklarını kazanmış, en sona kalan ve bağımsızlık talebi de olmayıp özerklik temelinde bir çözümü amaçlayan Ermeni ulusu ise emperyalist savaş koşullarının tufanına getirilip vahşice yok edilmiştir. İttihatçılar Balkan sendromunun bütün hıncını son durumda günah keçisi yaptıkları bu savunmasız halkın başına boca etmişlerdir.

Emperyalizm tarafından kullanılma ithamları çok önceden Ermeni sorununun çözümü için gerekli reformların dış baskılarla gündeme gelmesine karşı geliştirilmiş bir argümandır. Savaşın başından itibaren Ermeni ulusal önderleri tahrik edici olmaktan ne kadar kaçınmış ve kendi cemaatlerinin Osmanlı ordusu hizmetinde seferberliğe uymalarını sağlamış olsalar da, Rus ordusunun öncü birliklerinde Kafkas Ermenilerinin varlığı, başka ülkelerdeki göçmen Ermenilerden oraya gönüllü katılımların olması ve beri yanda çok istisnai örneği gösterilebilecek yerli Ermenilerin onlarla ilişkisi büyük abartılarla hep Osmanlı Ermeni örgütlerine mal edilip bütün bir halkın toptan tehcir ve imhasına bahane yapılmıştır. İttihatçıların savaş arifesi Erzurum'da kongre toplayan Taşnak partisine ileride özerklik sözüyle Kafkas Ermenilerini örgütleme ve Rusya'ya karşı isyan çıkartma teklifinde buldukları, Taşnaklıların Osmanlı Ermenilerini devlete bağlı tutma dışında bir şeye yanaşmayıp o teklifi reddettikleri de bilinen bir gerçektir. Bu durum daha sonra yöneltilen düşmanla işbirliği suçlamalarının ahlaki zeminden ne kadar yoksun olduğunu gösterir. İki ateş arasında kalmış Ermeni halkının öyle kritik bir süreçte bir yada iki taraftan "hainlik" ithamına uğrama riski zaten yüksek olup, bunun önlenmesi bakımından Osmanlı Ermenileri arasında büyük çoğunlukla gösterilen duyarlılık ise bahaneler yaratmaya yeminli İttihatçı liderler için bir şey ifade etmemiştir.

Sonuçta kaçınılmaz kader gibi başına çökmekte olan felaket karşısında Ermeni ulusal öncülerinin farkettileri ölçüde yapabilecekleri tek şey, meşrutiyetten beri kullanılmamış ve ancak ölüm-kalım durumunda öz savunma için tedarik edilmeye devam edilmiş silahlarla halkı direnişe geçirmek, yani tam da tehcirin bahanelerinden biri yapılan Van örneğini

izleyerek her tarafta tehcir girişimlerine karşı aktif savunma örgütlemektir. İşte ancak o zaman gelişmeler daha farklı yaşanabilir, tarih bir milyondan fazla Ermeninin koyun gibi boğazlandığını yazmaz, büyük ihtimalle bunun yarısı kadar katliam yapılamayacağı gibi, komple bir ulusun binlerce yıllık vatanından bir yıl içinde sökülüp atılması da herhalde mümkün olmazdı. Ne yazık ki direniş örnekleri yerel insiyatifin harekete geçebildiği 5-6 yöreyle sınırlı kalmış, savaş öncesi politik etkinliklerde göz korkutabilen Ermeni ulusal öncüleri tehlike anında uyanıklık göstermeyi ve sıkı durmayı çoklukla becerememişlerdir. İmha planının her yerde gafil avlamayı gözeten sinsi yöntemlerle hayata geçirilmesi de bu zaafiyeti ağırlaştırıcı önemli bir faktör olmuştur. Olayı bu boyutları ile incelemeyen, çok hayati direnişlerin bile yapılamadığını dikkate almadan, devletin “düşmanla işbirliği” yalanlarına onay vermesine “Emperyalistlerin oyununa gelen Ermenilerin dar milliyetçiliği”ne sorumluluk yüklemek iş değil.

Öcalan’ın bu konudaki kısacık değinmelerinin öz olarak resmî Türk görüşünden farklı olmadığı, böyle olunca adına soykırımı demesinin de tuhafılık arzettiği ortadadır. Soykırım kavramını anlamsızlaştıran bu görüşünü savaş sonrasına ilişkin şu değerlendirmeleri ile beraber okumak daha açık bir fikir verir:

“Kurtuluş Savaşı dönemi iyi incelenirse, o sürece büyük emperyalist devletlerin tam hakim olduğu görülür. Ortadoğu’nun şekillenmesiyle ilgili plan söz konusu büyük devletler tarafından hazırlanmıştı. Bu söyleyeceklerim Ermeniler tarafından yanlış anlaşılmasın. Ben hiçbir halka ve haklarına karşı değilim. Mustafa Kemal’in öncülüğünde Kürtler ve Türkler arasındaki ittifak sağlanmamış olsaydı, Kürtlerin yaşadığı Kürdistan coğrafyası bugün daha çok parçaya bölünmüş olurdu. Bugün doğudaki toprakların çoğu, Erzurum, Van, Diyarbakır gibi iller, Ermenistan sınırlarında kalacaktı... Kürtlere de Şırnak, Hakkari, belki Siirt illeri verilecekti. Türklere de Konya, Niğde, Nevşehir gibi İç Anadolu’ya sıkışmış küçük bir alan kalacaktı. Bu şekilde oluşacak küçük devletler bağımsız olamayacak, Fransız ve İngiliz emperyalizminin egemenliği altında olacaklardı...” (A. Öcalan, 23 Haziran 2006 tarihli görüşme notları)

Bu sözlerde yanlış anlaşılacak bir şey yok. Yalnız eksik bırakılmış ve gerçekten yanlış olan şeyler var: M. Kemal öncülüğünde sağlanan ittifakın öncesinde Ermenilerin büyük çapta yok edildikleri, bunu örgütleyen İttihatçı liderlerin de Abdülhamit politikasını izleyip Kürt feodal beyleri ile ittifak yaparak başarılı oldukları gerçeği atlanmıştır. Bunlar sözkonusu edilmeyince 1919 ittifakı temelsiz kalır. Sonra “Kürtlerin yaşadığı Kürdistan coğrafyası” söylemi aynı coğrafyada kanı kurumamış Ermenilerin hakkını inkar anlamına geliyor. Hakkaniyetli olunacaksa o coğrafya olanca genişliğiyle yalnız Kürdistan değildi, aynı zamanda Ermenistan’dı. Binyıllardır komşu olan, son yüzyıllarda daha çok karışık yaşayan iki ulusun ve yanı sıra başka halkların ortak yurduydular. Yakın geçmişte araları daha iyi olsa ve politik ittifaka izin verseydi bağımsızlık seçeneğini birlikte hayata geçirip genişçe bir federasyon kurmaları dahi mümkün olabilirdi. Aynı coğrafyada iki kadim komşu olarak neden yakınlaşamadıklarına gelince, bunda dört yüz yıldır Osmanlı’nın müttefiki olarak yerel otorite konumunu sürdüren Kürt feodal beylerinin Ermeni köylüsüne çektiği acılar, İslami bağnazlığın yarattığı antipati ve daha eski birikimler üzerine eklenen 1895 talan-kırım furçasının yaratmış olduğu düşmanlık en önemli faktördü. Ermenilerin altı vilayet kapsamındaki reform taleplerinde bu yerel despotizm ve tecavüzlere engel olacak daha adil bir temsiliyet arzusu başat bir yer tutuyordu. Kürt önde gelenleri ise bölgedeki görece imtiyazlı konumlarını yitirmek istemedikleri ve Osmanlı tarafından dindaşlık temelinde dolduruşa getirildikleri ölçüde o reformlara karşı olmanın yanısıra, savaş durumunda Ermenileri tasfiye etmeye yönelen devletle aktif işbirliğini de çıkarlarına uygun görecektiklerdi. İlişkilerin karakteri böyle şekillendiği için, savaş arifesinde Ermenilerle Kürtlerin kaderlerini her iki halkın Osmanlı boyunduruğundan kurtulması yönünde birleştirmeye dönük bir girişimin pek şansı yoktu ve zaten Ermeni partileri savaş bozgunculuğu anlamına gelecek hareketlerden kaçınmaya dikkat ettikleri için o yönde çağrılar yapmaları mümkün de olmazdı.

Yalnız tehcir ve kırım tehlikesi başgösterdiğinde yakın çevrelerin Ermenileri savaşta tarafsız duruş gösteren Dersim Kızılbaş Kürtleri ile ittifak yoluyla güçlü direnişler geliştirmeyi deneyebilirdi, ki bunun da politik-örgütsel ön zemini çok yetersizdi. Geçen onyıllar zarfında

Ermeni ulusal öncüleri Dersim’le sıkı bağlar kurmanın müstesna önemini kavramaktan uzak kalmışlardı. Ancak tehirden kaçanların bölgeye sığınmaları ve bir yıl sonra Rusların hakim olduğu Erzincan’a aktarılmaları sürecinde somut ilişkilerle önemli bir ittifak imkanı doğmuştu. Ekim devrimini takiben Rus ordusunun çekilmesi gündeme gelince doğacak boşluğu doldurmak ve Erzincan-Erzurum hattındaki Ermenilerle Dersim-Koçgiri Kızılbaş Kürtlerinin birliğine dayalı bağımsız bir federasyona hayat vermek mümkündü. Ermeni önderlerin ikna gücüne sahip hakkaniyetli bir ortak gelecek projesi geliştiremedikleri, Kızılbaş Kürt önderlerin de güvensizlik ortamında devreye giren Osmanlı paşalarına aldanarak Rusların çekildiği aşamada devlete yanaştıkları durumda bu tarihi fırsat kaçırılmış oldu. Başarılabilecek olsa öyle bir oluşum Doğu Ermenistan’la ve daha sonra Sovyetler’le birleşebilir, kimbilir belki diğer Kürt bölgelerinin de bağımsızlığına vesile olabilirdi. Savaş sonrası Paris konferansında Kürtlerin temsilcisi olarak bulunan Şerif Paşa’nın Ermeni temsilcileriyle ortak taleplere imza attığı ve fakat Kemalistlerin Kürt aşiret ve ulemalarını kendi yanlarına çekerek onu desteksiz bırakmayı başardıkları biliniyor. Yaşatılmış soykırımın aralarını daha da bozmuş olmasına rağmen vicdanları rahatlatacak bir yaklaşımla iki halk arasında dostluk ve dayanışmanın geliştirilmesi hepten imkansız değildi. İşte eğer Dersim-Koçgiri üzerinden daha önce bir yol açılsa ve Müslüman Kürtler içinde feodal tutuculuğun etkisini zayıflatan ulusal-demokratik güçler ortaya çıkmış olsaydı farklı seçenekler gündeme gelebilirdi. Bu da hem Ermeniler, hem Kürtler için iyi olurdu. Kaldı ki, daha sonra Sevr antlaşmasının öngördüğü Ermenistan ve Kürdistan hayat hakkı bulacak olsa, bu neden Lozan’a göre daha kötü birşey olacaktı? Onu da anlamak mümkün değil.

İsterse emperyalist devletlerin kendi çıkarlarına elverişli görüp destekleyecekleri biçimde olsun, ezilen ulusların da kendi kaderlerini tayin etmeye hakları vardır. Emperyalistler böl-yönet taktiği izliyor diye bir büyük devletin boyunduruğu altındaki halkların ilelebet ona bağımlı kalmasını, hatta isterse köle olmasını savunmak mümkün mü? İşte Kürtlerin son 90 yıl zarfındaki durumu tam da bu sorunun cevabını verir. Sonuçta “küçük devletlerin bağımsız olamayacağı” teziyle gözardı edilen bir şey de, herkesin hakkını gaspederek tekrar büyükçe bir devlet olan Türkiye’nin ne kadar bağımsız olabildiği meselesidir.

ESKİ TÜRK-KÜRT İTTİFAKLARINI YENİLEME ARAYIŞI HAYRA ALAMET MİDİR?

Öcalan'ın tarihteki Türk-Kürt ittifaklarına bakışı ve günümüz yöneticilerine 'Demokratik Konfederalizm" adına Ortadoğu'nun yeniden fethi yönünde akıl verışı daha da vahim sayılır.

Onun 1999'dan beri ısrarla yapmış olduğu önermeler bugün ABD güdümünde Suriye'den İran'a komşu ülkeler başta olmak üzere Ortadoğu'ya müdahale için aktifleşen AKP Hükümeti'ne hiç de ters gelmeyecektir. Hatta bugünleri öngörmüş gibi erken uyarıcılık yaptığından dolayı kendisine bir teşekkür ve karşılığını bulmadığından dolayı da özür borcu doğuracak kadar dışa dönük söyledikleri Erdoğan'ın perspektifine uygundur.

1999'da kendisini yargılayan mahkemeye sunduğu savunmasında Kürt sorununun çözümünün neden çok önemli olduğunu açıklarken Öcalan şöyle diyordu: "Cumhuriyet tarihinin bu en zor sorunu çözümlendiğinde Türkiye'nin iç barışından aldığı güçle bölgede lider bir ülke olarak hamle gücüne kavuşacağı kesindir. Ortadoğu'da liderlik dönemi Orta Asya'dan Balkanlar ve Kafkaslara kadar etkili olma anlamına gelecektir. Demokratik sistemin çözüm gücü, başta barış olmak üzere, birçok çelişki ve sorun olan bu bölgelere haklı bir müdahale ve desteğin verilmesi ve istenmesine de yol açacaktır." (A. Öcalan, 1999 savunmasından)

O savunmasında Abdülhamit dönemini de içine katarak övgüyle sözettiği geçmişin Türk-Kürt ittifaklarını 23 Haziran 2006 tarihli görüşme notlarında bir kez daha savunarak şunları söylüyordu: Tarihte üç kez Türklerle Kürtler stratejik ittifak yapmışlardır. Kurtuluş Savaşı'ndaki ittifakın sonucunda Kürt ve Türk halkının elde ettiği ortak başarısının yanı sıra, Yavuz döneminde ve Alpaslan döneminde de stratejik ittifak yapılmıştır. 1071'de Alpaslan Roma İmparatoru Romen Diyojen'e karşı Kürtlerle ittifak yaparak Anadolu'ya girmiştir... Benzer şekilde Yavuz, Kürt ittifakını sağladıktan sonra Ortadoğu'ya girebilmiştir... Yavuz ittifakı sağladıktan sonra Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye savaşlarını kazanarak Suriye,

Arabistan, Mısır, yani Ortadoğu'ya egemen olabilmıştır..."(A. Öcalan, 23 Haziran 2006 tarihli görüşme notları)

Ve ardından son zamanlara gelerek çözümsüz kalan Kürt sorununa dikkat çektikten sonra şu önermeyi yapıyordu: "Bu durumdan ancak Kürt-Türk kardeşliği temelinde bütün Ortadoğu'da 'Demokratik Fetih' yapılarak kurtulunabilir. Bu anlamda Erdoğan'ın İspanya Başbakanı ile yürütmek istediği Medeniyetler İttifakı devam ettirebilir ve bununla da sınırlı kalınmamalıdır. Israrla vurguladığım gibi Türk-Kürt ittifakı da sağlanıp Ortadoğu'ya Demokrasi kültürü yerleştirilmelidir. Yavuz döneminde yapılan ittifak ile Ortadoğu feodal bir şekilde fethedilmişti. Yapılacak yeni ve demokratik bir ittifak ile Türkiye demokratikleşebilir ve bu demokrasi kültürü bütün Ortadoğu'ya taşınabilir." (A. Öcalan, agy)

Henüz kendisi demokratikleşmemiş bir ülkenin, geçmişiyle yüzleşmeden, sistemini köklü şekilde değiştirmeden, zihinleri bile değişmemiş devlet adamlarıyla adına "demokratik" denilecek bir ittifak sonucu o düzeye yükselip Ortadoğu'ya nasıl demokrasi kültürü taşıyacağı merak konusudur. Bugün Suriye üzerine konuşan Türk Dışişleri Bakanı Davutoğlu da kopya çekmiş gibi oralara "demokrasi kültürü yerleştirmek"ten söz ediyor. O kültürün mevcut olduğu ülkelerin bile emperyalist tahakküm politikalarıyla demokrasi ve barış götürmedikleri bilinen bir gerçektir. Öcalan gerçi tahakküm veya hegemonya demiyor, ama demokrasi ile yanyana getirilmesi bir o kadar tuhaf olan fetih kavramını Türk devlet adamlarının pek iyi takdir edecekleri anlamıyla önermesine yediyor. "Ortadoğu'da liderlik", "bu bölgelere haklı müdahale" vb. tam da son dönem "insancıl" söylemlerle Batı merkezli olarak yürütülen ve Türkiye'nin içinde yer alarak bölgesel etkinlik gücünü artırmaya çalıştığı politikalara çağrışım yapıyor. Tek eksiği Türk devletinin bu arada kendi Kürtlerini yanına almayı ihmal etmiş olmasıdır.

Özetle Öcalan'ın bu anlayışı, geçmişin kanlı mirasını reddetmeksizin Türk devletinin kuruluş aşamasındaki dışlama tutumundan vazgeçip Kürtleri bir şekilde kendi sistemine dahil etmesi halinde, eski gerici ittifakın bırakıldığı yerden tazeleyerek "demokratik" ambalaj içinde

sürdürülmesi ve tekrar bölge halklarının başına musallat edilmesi şeklinde tercüme edilebilecek bir muhteva arz ediyor. Başbakan Erdoğan'ın bir Osmanlı hükümdarı gibi Ortadoğu'ya yeniden hakim olma hülyasını okşayacak niteliğine rağmen, kimbilir belki de devletin diğer kanadının çomak sokması nedeniyle, hiç değilse şimdilik bu önermenin karşılığını bulmamış olması bir bakıma hayırlı sayılır. Fakat Kürt hareketi bu çizgiyi sorgulamadığı sürece yeni aldatılma ve felaketlere açık olacaktır. Gerçek anlamda Kürt ulusuna özgürlük de getirmeden Kürt sorununu çözüyormuş gibi yaparak sağlanacak bir mutabakatın komşu halklara karşı yeni suç ortaklıklarına vesile olması ve sonra o projelerden Kürtlerin bir kere daha zararlı çıkıp kandırıldıklarına yanmaları işten değildir.

Son Ortadoğu çalkantısı ve Suriye krizine girerken Türkiye'nin halen kendi Kürtlerine bir umut vermemesi ve sınır ötelerindeki Kürt siyasal statülerinin gelişmesine (Irak bölümünde bağımsızlık, Suriye bölümünde otonomi ihtimaline) karşı aktif müdahaleci bir siyaset izlemesi bugün için bir Türk-Kürt ittifakını imkansız kılıyor. BDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş son günlerde Neşe Düzel'e verdiği mülakatta Öcalan'ın Ortadoğu'daki gelişmeleri hükümetten ve devletten çok daha iyi okuduğunu; "Bu sorun Türkiye sınırlarının birliği içinde benimle çözülür, ama Ortadoğu'da işler bölge savaşlarına kadar giderse, o zaman bu iş seni de aşar, beni de aşar" diye sürekli uyardığını, fakat acil çözüm arayışının cevapsız kaldığını, şimdi de savaş seçeneğinde ısrarlı olan hükümetin Suriye durulmadan PKK'yle bir uzlaşma, çözüm yaratmak istemediğini belirtiyor. Buna rağmen diyalog çağrılarını tekrar ederek, Öcalan'ın savunduğu "Ademi-merkeziyetçi yönetim sistemi" çerçevesinde Ankara merkezli özerk bölgeler kurulmasını, her bölgede seçimlerden kim çıkıyorsa o bölgeyi onun yönetmesini öneriyor. Bunun etnik kimliğe dayalı bir model olmadığını, Kürdistan özerk bölgesi istemekten daha farklı ve kabulü daha kolay bir önerme olduğunu söylüyor.

Kürt sorununun barışçıl çözümü için değişik formüller geliştirilebilir, ancak yönetsel kısmından daha önemlisi bunların siyasal muhtevasıdır. Ne tür anayasal haklar ve nasıl bir demokrasi ortamı sağlanacağını somutlamak gerekir. Bu ise nasıl bir tarih muhasebesi

yapıldığıyla sıkı sıkıya ilişkilidir. Buna baktığımız zaman yine çok çürük temellere basıldığını görüyoruz. Öcalan'ın M. Kemal'i ve "Cumhuriyetin kuruluş felsefesi"ni kutsayan tarih görüşü PKK-KCK temsilcileri gibi BDP saflarındaki politikacıların da söylemlerine zaman zaman yansıyor. Özgürlük ve demokrasi arayışının tutarlılığı açısından bu tarih perspektifi çok büyük bir handikap oluşturuyor.

CUMHURİYETİN KURULUŞ FELSEFESİNE DAYALI DEMOKRATİK ÇÖZÜM OLUR MU?

Öcalan İmralı sürecinden de önce devletle uzlaşma arayışlarına girdikçe M. Kemal'in kurucu rolüne ve ilk dönemdeki çizgisine övgüler yapmaya başlamıştı. Hatta Kemalistlerin Kürt sorununda reformcu bir çizgiye çekilmelerini mümkün görerek 28 Şubat sürecindeki MGK'nın yönelimine bile hayırhah bakıyor ve şöyle diyordu:

"İşte bugün MGK tıpkı Sivas, Erzurum kongre süreçlerinde olduğu gibi, yeni kurucu bir meclis gibi işlev görüyor. Türkiye çok ciddi bir durumla karşı karşıya. Şimdi bu krizi aşabilir mi? Mustafa Kemal tarzını uygulayabilir mi?.. HADEP'lilere söyleyebileceğim şudur: Gidin, MGK Sekreteryasına söyleyin; siz bize yasal çerçevede politika yapma şansı tanıyor musunuz, tanımıyor musunuz?.. HADEP bir Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti gibi çalışabilir. Batı Çalışma Grubu nedir? Batı Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetidir.." (Serxwebun, Kasım 1997, Sayı: 191)

Bugünden geriye bakıldığında bu söylemin çarpıklığı daha rahat anlaşılır, ama o gün için de kurulan paralellik normal değildi. Batı Çalışma Grubu'nun İttihatçı-Kemalist geleneğin içinde olduğu doğru iken HADEP'in ona yedeklenmesini salık vermek tuhaftı. O dönem Öcalan'ın Kemalist kesimden beklentisi karşılık görmedi. 28 Şubatçılar M. Kemal'in başlangıç çizgisini onun arzu ettiği gibi okumadılar, Kürt sorununun çözümü için bir iyi niyet gelişmedi. Öcalan 1925'den itibaren Kürtlere yapılan gaddarlıklar hakkında CHP'nin

özeleştirel bir tutum içine girmesini, ciddi bir özür dilemesini bekliyordu, bugüne kadar da olmadı. Aksine o dönemle kısmi hesaplaşmayı gündeme getiren son zaman AKP iktidarı oldu. Fakat o da kendi asıl hedefi için basamak yaptığı Dersim dışında ne genel olarak Kürt katliamlarını, ne de üniter devlet anlayışını karşısına aldı. Kürt kimliğinin inkarını aşmış olmakla övünmesine rağmen AKP de halen onun ulus olarak varlığını ve doğal haklarını kabule yanaşmıyor. Yine de kilitlenmiş olan durumu açmak için cumhuriyetin kuruluşu sırasında var olduğu farzedilen “farklı kimlikleri kapsayıcı” çizgiye dönüş çağrısı yapılıyor. Onun sadece Müslümanlık temelinde kapsayıcı, ama ulusal planda Türklüğe köle edici bir yönelim olduğu halen anlamazlıktan geliniyor.

Daha geçen yıl 23 Nisan tarihli Yeni Özgür Politika’da “1920’nin Meclisi Güncellenmeli” başlıklı uzun söyleşisinde KCK Yürütme Konseyi Üyesi Mustafa Karasu da Öcalan’ın perspektifi doğrultusunda şunları söylüyordu:

“1920 Meclisi çok geniş toplumsal kesimlere dayanmıştır. Kürtleri, Lazları, Çerkezleri, İslamcı kesimleri, hatta emekten yana olan insanları ve her yörenin şimdi ‘kanaat önderleri’ denen, toplum içinde belli düzeyde etkisi olan kişilikleri içine alması bu Meclis’i güçlü kılmıştır. Bu Meclis’e dayanarak Kurtuluş Savaşı kazanılmış ve yeni Türkiye kurulmuştur” (M. Karasu, Y. Özgür Politika, 23.04.2011)

Dikkat edilirse o “çok geniş kesimler” içinde Ermenilerin, Rumların, Süryanilerin neden mevcut olmadıkları sorgulanmıyor, böylece “Kurtuluş Savaşı” denilen şeyin zaten onlardan kurtulma davası oluşu da örtülü şekilde onaylanmış oluyor. Devam edelim okumaya:

“1919-1924 yılları arasındaki toplumsal zihniyet bizim açımızdan önemlidir. Bugün Türkiye’de şovenizm ve Kürtlere karşı düşmanlık geliştirilmiştir. İşte ‘herkes Türktür’ anlayışı Türk toplumuna da verilmiştir. Ancak 1920’lerde Türk toplumunun aklında ‘Kürtleri yok edelim’ biçiminde bir yaklaşım sözkonusu değildir. Şovenizm 1924’ten sonra Türkiye toplumu içine sokulmuş bir zehirdir. (...) Türkiye’yi bütün etnik topluluklarla birlikte yapma

anlayışının bir süre sonra bırakılması, Türkiye’yi halklar mezarlığına döndüren ulus-devletçi anlayışın hakim kılınmasıyla sonuçlanmıştır.”(M. Karasu, agy)

Demek ki sıra kendine gelinceye kadar başkalarına yapılanların bir önemi yok. 1920’lerden önce Kürtleri değil ama, Ermenileri, Süryanileri, Rumları yok etme anlayışının bal gibi var olduğunu, hem de bu halkları bitirinceye kadar acımasızca hayata geçirildiğini sözkonusu etmek sıkıcıdır. Çünkü orada Kürt toplumunun da önemli ölçüde katılımı var. O zaman sadece Türk şovenizmi değil, ama Kürtlerin, Çerkezlerin, Lazların ve başka Müslüman grupların da içine çekildiği Türk-İslam şovenizmidir güdülen. Kürtler İslami fanatizmle yönlendirilmiş ve Hristiyan komşularının malına mülküne konma dürtüsüyle suça ortak edilmişlerdir. Günümüzün “ulusal kurtuluşçu” Kürt önderlerinin bunu kendilerine dert etmeyip 1924’e kadar İttihatçı ve Kemalistleri şovenizmden muaf tutmaları akıl almaz bir pragmatizm örneğidir. Geçmişin günahlarıyla yüzleşmekten kaçınma duygusu bir noktaya kadar Türk egemenlerini de aklamayı getiriyor, hem de çok bariz şekilde. Gerçekte ulus-devletçi anlayışın hakim kılınması da Lozan’dan önce olmuştur, sonra değil. Sonra olan sadece bu işin rengini iyice göstermesi ve Kürtlerin kafasına dank etmesidir. Fakat Öcalan bir yerde M. Kemal’e sahip çıkmayı ve bugünkü Türk yöneticilerini onun “başlangıç yolu”na sokmayı temel politika olarak benimseyince, sanki Kürtlerin dışlanması 1924’den itibaren ve M. Kemal’in iradesi kırılarak gerçekleşen bir şey gibi yorumlanmaya başlanmıştır. İyi de, bu tarihten önceleri Türkiye’nin halklar mezarlığına döndürülmüş olmadığını varsaymak nasıl mümkün oluyor? Burada artık yorum hatası değil, düpedüz 1914-23 soykırım ve etnik temizlik süreçlerinin inkarına ortaklık sözkonusu. Karasu tarih değerlendirmesinde Türk devletinin büyük kötülüklerini Kürtlere karşı tutumuyla başlattığı için arınmasını da yine orada görüyor:

“Ne zaman Kürt inkarı ortadan kalkar ve Kürtlerin siyasi iradesi- özyönetimi kabul edilirse, o zaman Türkiye demokratikleşme yoluna girmiş olur” (M. Karasu, agy)

Bu anlayışa göre 1915 soykırımının inkarı o kadar önemli değil, mihenk taşı gibi görülemez,

o yüzleşme yapılmadan da demokratikleşme olabilir sanki!.. Karasu'nun Kürt sorununa odaklanan bu konuşmasında Ermeni soykırımını gözden kaçırdığı, bunun o meseleyi hepten önemsiz görmek anlamına gelmediği düşünülebilir. Ama eğer konuşmanın bütünlüğü ve tarih perspektifi dikkate alınırsa, bunun masum bir unutkanlıktan ziyade genel bir hesaba katmama ve tercihli unutma olduğu anlaşılır. Unutmayı tercih edişin nedeni ise Türkiye gibi müstakbel Kürdistan'ın da o sayede genişlemiş olmasıdır. Herşeye rağmen nadir bazı değerlendirmelerde Ermeni-Süryani soykırımının sözü edilebiliyor belki, ama parti programları veya kongre kararları bu konuda hiç bir şey demiyorsa o değerlendirmeler de ciddiyetten uzak kalır. Karasu'nun geçen 23 Nisan konuşması şu önermeyle sonuçlanıyor:

“Kürtler 92 yıl sonra bugün Türkiye'nin genel meclisi ve siyasal rejimi açısından 1920 yılındaki kuruluş felsefesine uygun bir meclis olmasını ve o yıllarda kurulan cumhuriyetin yeni koşullarda güncelleştirilerek demokratikleştirilmesini istemektedirler. Eğer 1920'lerde bu birlik sağlanmasaydı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hiç kimse söz edemezdi. Gerçek bu ise o zaman bu tarihsel diyalektiğe, Kürt ve Türk ilişkilerine dayanarak yada onları bugün güncelleştirerek Türkiye'yi yeniden yapılandırmak gerekir”(M. Karasu, agy)

Döne döne söylenen aynı. “Kuruluş felsefesi” diye baz alınması istenen şey, yok edilen halklar mezarının üstüne ulus-devletin ve Türk kimliğinin inşası değil midir? 1920 Meclisinde Kürt, Çerkez, Laz mebuslara da yer verilmiş olması onların bu planda figüran gibi kullanılıp askeri güçlerinden yararlanılması dışında ne anlam ifade etmiştir? Sonuçta aldanılmış bir görüntüyü gerçek yerine koyup halen bugün de aldatılmaya yatkın şekilde ittifak güncelleme çağrılarını neye hizmet edecektir? Bütün bunlar geleceği karartmamak için Kürt aydınları ve halkının kendilerine sormaları gereken sorulardır. 1915'e tutulacak ışık geleceği de aydınlatır, ondan kaçındıkça tarihten ders çıkartılmış olunamayacağı çok iyi görülmelidir.

Kürt aydınları içinde Mete Kalman, Recep Maraşlı, Orhan Miroğlu gibi sayılı isimler bu konuda örnek teşkil eden çok değerli çalışmalar yapmış, kitap ve makalelerinde Kürt ulusal

hareketinin 1915’le ilgili yapması gereken tarih muhasebesine dikkat çekmişlerdir. Bir Türk aydını olarak Kürt sorununa gösterdiği duyarlılıkla tanınan İsmail Beşikçi’nin Ermeni ve Süryani soykırımında Kürtlerin rolünü tetikçilikten ibaret görmesine karşılık, Orhan Miroğlu geçen 24 Nisan vesilesiyle yazdığı makalede bunun pek de öyle basit bir kullanılma olmadığını belirterek, dönemin Kürt feodal beylerinin kendi çıkarlarını da o imhacı yönelimde gördükleri için istekli bir suçortaklığı yaptıklarını, hatta İttihatçıların Süryanilere yönelik somut bir planları yokken fırsattan istifade onları da tırpanladıklarını ortaya koymuştur. Bu açık yürekli yaklaşım sahiplerinin -ki şüphesiz burada anılan isimlerden ibaret değildir- diğer Kürt aydınlarına da örnek oluşturmasını dileyelim.

Esas sorumluluk devlete ait olmakla beraber, işbirliği yapan Kürt beylerinin siyasi iradesi olmadığını ileri sürmek akla uygun değildir. Yerel planda otonom yetkilerle son derece etkili olan, aşiret alaylarına kumanda eden beylerin ve şeyhlerin elbet kendi iradeleri de olmuştur. Bunun rol oynadığı yer merkezi planlama değildir ama, bölgelerdeki uygulamada bazen öngörülenden de öte inisiyatif kullanmış olmaları ikinci derecede irade ve sorumluluk demektir. Türkler için olduğu gibi, Kürtler için de toptan damgalayıcı ifadeler kullanmak yanlıştır. Sıradan ahali içinden suça bulaşanların az olmaması dahi halkların veya ulusal kimliklerin suçlanmasına haklılık sağlamaz. Çünkü her yerde her katmandan vicdani duruş gösterenler de eksik olmamıştır. Bunu da kurbanlar cephesinden daima gözetilmesi gereken bir duyarlılık olarak belirtmekte yarar var.

ATATÜRK NE ERMENİ NE DE KÜRT SORUNUNDA REFERANS OLABİLİR

Son olarak Ermeni soykırımı konusunda akademik çalışmalarıyla Türkiye kamuoyunun gerçekliği farketmesine önemli katkılar yapan Prof. Taner Akçam’ın, gerek bu konu gerekse Kürt sorunu üzerine Neşe Düzel’le röportajında dile getirdiği bazı görüşler hayal kırıklığı yaratmıştır. Buna ilişkin Recep Maraşlı’nın “Ermeni Olayı’nda Atatürk Referans Olabilir mi?” başlıklı eleştirisini çok doğru ve yerinde buluyorum. Maraşlı özellikle Sevr-Lozan

karşılaştırması, “Misak-ı Milli” ve benzeri irdelemeleriyle Türk ve Kürt sol gelenekleri içindeki yanlış tarih algılarının tutarlı bir eleştirisini yapıyor. Akçam’ın da, Öcalan’ın da o algılarla şekillenmiş bakış açıları Kemalizmin hegemonya alanı içinde, Rumluk ve Ermeniliğin tasfiyesini tamamlamaya yönelik “milli kurtuluş savaşı”nı savunur temeldedir. Akçam İttihat ve Terakki’nin 1915 uygulamalarını soykırım niteliğiyle mahkum etmesine rağmen, 1919-23 sürecinde aynı kadrolarla savunulan ve mühürlenmeye çalışılan şeyin bizatihi o soykırımın kazançları olduğunu gözardı ederek, buna ve diğer etnik temizliklere dayalı “Misak-ı Milli”yi meşrulaştırmış oluyor. Böylece İttihatçı-Kemalist hareketin “bölünmez bütünlük” halindeki “Türk yurdu” tahayyülünü onayladığı gibi, İngilizlerin bu şartı en baştan kabul etmeyip Rumlara, Ermenilere, Kürtlere pay ayırmasını olumsuzluyor, 1915 suçlarının muhakemesini bu şartla göze aldığını belirttiği M. Kemal’in Sevr planı karşısında onları da kurtaracak şekilde davranmasını bir yerde mazur göstermiş oluyor: “Ankara’daki milliyetçi hareket, İttihatçıların, Ermeni soykırımını katillerinin ve suçlularının yargılanmasını, Misak-ı Milli için ödenmesi gereken bir fiyat olarak gördü ve yargılamayı destekledi. Ama 1920 nisanında Sevr Antlaşması ortaya çıktı. Yani Misak-ı Milli kabul edilmedi, Sevr, Anadolu’yu parçalara böldü. Sonuçta bugünkü sınırlarımız ancak savaşarak elde edildi. İşte Sevr’le birlikte, Ankara, 1915’in yargılanmasından vazgeçti.” (T. Akçam-N. Düzel söyleşi, aktaran ve altını çizen R. Maraşlı).

Akçam’ın bu sözlerinin 1915’e ilişkin bilimsel değerlendirmeleriyle bağdaştırılması gerçekten çok güç. M. Kemal’in kâr-zarar hesabıyla bir kısım İttihatçı’nın yargılanmasına yol vermeyi düşündüğü doğru olabilir, fakat Akçam’ın bu yorumu yaparken sözkonusu pazarlığı eleştirmemesi ve sonuçta belkemiğini soykırım suçlularının oluşturduğu Kemalist hareketin kazancını sahiplenir gibi konuşması kendisine yakışmamıştır. Onun bugünkü Kürt sorununda da otonomi veya özerklik temelinde bir çözüme olumsuz bakması, “kan gövdeyi götürür” şeklinde ürkütücü bir uyarıyla caydırıcı olmaya çalışması, Kürtlerin ulusal farklılıkları temelinde kolektif haklara sahip olmaları gerekmezmiş gibi bireysel haklarla yetinmelerini salık vermesi, Türk egemenlerinin “vatanı ve milletiyle bölünmez bütünlük” söylemine neredeyse dolaysız destek çıkması da hayal kırıcı bir yaklaşımdır. İlginç şekilde bu konudaki

önergeleri de son dönem Öcalan'ın yetinmekten yana olduğu en sınırlı ve bireysel haklarla uyuyor.

Ama daha önemlisi tarihsel bakıştaki uyuşmalardır. 1920'de "Anadolu'nun parçalara bölünmesi"ne karşılık tıpatıp aynı. Ne de olsa İngilizler emperyalist, onlarla yapılmış bir anlaşmanın kötülenmesi de kolay!.. Ama daha sonra Lozan da onlarla yapılıyor ve hiç de onlara karşı savaşılarak değil! Öyleyse bu neden "iyi" oluyor? Buna ne Öcalan'ın verebileceği bir yanıt vardır, ne de Akçam'ın. Çünkü "emperyalistler daha ufak lokmaları tercih eder, halkların yararına olan büyük olmaktır" gibi bir itiraz soyut kalır. Burada somut olan bir şey varsa, o da Maraşlı'nın çok güzel açıkladığı gibi savaştan önce Hristiyan halkların da hakkı bulunan toprakları onlardan arındırmaya devam ederek homojen bir "Türk-Müslüman yurdu"na dönüştürme olayıdır. Ki bunun başarıldığı durumda Ermeni, Rum, Asuri delegasyonlarının dışlandığı bir konferans toplanır. Yalnız o değil, Paris'te kabul görmüş olan Kürt delegasyonu da Lozan'da yoktur. Onun yerine "Biz buraya Türklerin ve Kürtlerin temsilcisi olarak geldik" dedikten sonra anlaşma metninde Kürtlerin adını hiç andırmayıp azınlık haklarından bile yoksun kalmalarının temelini atan Türk milliyetçileri vardır. Gerçeklik böyleyken Öcalan'ın bu sürece ilişkin yorumu da tıpkı Akçam'ın 1915 muhakemesi hakkındaki yorumu gibi, M. Kemal'i diğer İttihatçılardan ayırıp aklama ve "aslında onun niyeti farklı olmasına rağmen, İngilizlerin işi bozduğu" şeklinde bir yanılsama oluyor:

"Mustafa Kemal başta Kürtlere özerklik-muhtariyet öneriyordu. İngilizlerin isyanları desteklemesi nedeniyle bunu askıya aldı. Mustafa Kemal o dönemde ulus-devlet değil, cumhuriyet ve Kürtlere muhtariyet diyordu. İngiliz oyunlarıyla Cumhuriyet, ulus-devlete evrilmiş ve bugüne kadar da bu anlayış nedeniyle savaş devam etmektedir." (Öcalan, görüşme notları/Özgür politika/ 8 Nisan 2009)

Maraşlı haklı olarak 1915 anlaşmazlığının çözümü için "Atatürk'ün izinden gitmeyi" tavsiye eden Akçam'ı eleştiriyor. "Doğrusu bu bana, Türkiye'nin yaşadığı bütün sorunları

'Atatürk'ün yolundan sapmış olmakla' açıklayan tipik Kemalist görüşü anımsattı. Ya da bürokrasiyi bir şeyler yapmaya cesaretlendirmek için Atatürk'ün hemen her konuda söylediği bir-iki sözü öne çıkararak referans haline getiren Kemalist-sol ilerlemecileri... Bu tavrın 'Cumhuriyetçi'ler dışında artık rağbet görmediğini sanıyordum: Akçam'ın "fazahat"la ortaya çıkması oldukça düşündürücü. Acaba 'resmî Atatürkçülük' ve 'sol-Kemalizm' versiyonlarından sonra şimdi de liberal bir Neo-Kemalizm yorumuyla mı karşı karşıyayız?" diyor. (R. Maraşlı, Ermeni Olayı'nda Atatürk Referans Olabilir mi? 03.04.2012-Gelawej)

Yukarda okunan Öcalan'ın ve Karasu'nun sözleri, ki aynı şekilde günümüzün Türk politikacılarına "M. Kemal'in başlangıç yolu"nu gösterme durumundadır, bunu da o eğilimlerin Kürt versiyonu sayabiliriz herhalde. Ama bunların hiçbiri hiç bir sorunun çözümüne gerçekten referans olamaz.

İTTİHATÇI ZİHNİYETLE 1915'SİZ HESAPLAŞMA OLAMAZ

Son ayların tartışmaları içinde Başbakan Erdoğan bir yerde sözü "İttihat ve Terakki zihniyeti"ne de getirerek daha önceleri "CHP zihniyeti"ne yaptığı eleştirileri onun eski köklerine uzatmayı denedi. Ama ilginç bir şekilde yine M. Kemal'i eleştiri kapsamı dışında tuttuğu gibi asıl İttihat ve Terakki iktidarına ve onun eseri olan 1915'e hiç değinmedi. Bunu neye yormak gerekir? Öncelikle ipuçlarını görmek üzere Erdoğan'ın o konuşmasındaki vurgularına bakalım:

"İttihat ve Terakki zihniyeti, Gazi Mustafa Kemal'in de şiddetle karşı çıktığı bir zihniyettir. Bu zihniyet, Osmanlı Devletinin çok hızlı ve acı bir şekilde dağılmasını sağlamıştır. Atatürk'ün müsamaha göstermediği İttihat ve Terakki zihniyeti, ne yazık ki vefatının ardından yeniden iktidar fırsatı bulmuş ve Türkiye'ye ağır faturalar ödetmeye devam etmiştir. İşte Dersim, 27 Mayıs darbesi, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat, bu zihniyetin eseridir. Kürt meselesinden tutunuz, faili meçhullere; edilgen dış politikadan tutunuz, kötü

ekonomiye; derin yapılardan, çetelerden tutunuz, bürokratik oligarşiye kadar bu ülkenin birçok meselesinin altında, işte bu köhne, bu çarpık zihniyet yatmaktadır...” (R. Tayyip Erdoğan, Şubat 2012)

Gerçekte İttihat ve Terakki'nin mazisi 150 yıl geriye gitmez, 1908'den önce Jön-Türklerin örgütlenme sürecini de hesaba katsak çok çok 120 yıl eder. Ama Jön-Türklerin düşünceleri farklı kanatlarla bir evrim yaşamış ve onlardan biri olan İttihatçıların daha sonra bir geleneğe dönüşüp kendi isimleriyle anılan zihniyeti özellikle iktidara geldikten sonra kendini göstermeye başlamıştır. Bu anlamda ancak 100 yıllık bir maziden söz edebiliriz. Irkçı, yayılmacı, etnik tasfiyeci, gaspçı, despotik ve darbeci yönleriyle belirginleşen bu zihniyet en yıkıcı rolünü de 1915'de oynamış, yüzyılın ilk soykırımını hayata geçirip Nazilere de ilham kaynağı olmuştur. İttihat ve Terakki'nin kendi iktidar sürecinde işlediği bu en büyük suçu görmezden gelip Cumhuriyet tarihinde o gelenekten beslenenlerin darbe ve kısımlarını sözkonusu etmek nasıl bir tarih muhakemesidir? Sonra M. Kemal bu zihniyetin nesine müsamaha göstermemiştir acaba? Bu aklamaya bakılırsa, Erdoğan'ın birçok defa yerdiği CHP'nin tek parti diktatörlüğü ve kanlı icraatleri kimin işidir?..

AKP'nin tek parti dönemine dair esas rahatsızlığı İslami kesimin siyasal alandaki baskılanmasıdır. Bu açıdan bakılınca Erdoğan'ın M. Kemal'e sahip çıkıp onun karşısına aldığı bir kısım İttihatçıyı olumsuzlaması kendisiyle çelişir. 1926'da “İzmir suikasti” davasıyla kimisi asılıp kimisi Kemal'in ölümüne kadar siyasi yasaklı kalan şahsiyetler görece dinsel muhafazakarlığa sahip muhaliflerdi. Bir makalesinde bu çelişkiye işaret eden Yetvart Danzikyan'ın dediği gibi “Burada Erdoğan'ın resmi görüşten vazgeçmeme ve 'merkezi otorite'yi sahiplenme adına fikirdaşlarını harcadığını görüyoruz.” (Y. Danzikyan, 06.02.2012, Radikal).

AKP geleneğinin CHP ile ideolojik uyumsuzluk noktasını dikkate alırsak, onun Kemalizmi eleştirmesi, İttihatçılığı eleştirmesinden daha anlamlı olurdu. Fakat Kemalizm yada Atatürkçülük doğrudan M. Kemal'in adını taşıdığı ve onun dokunulmazlığına riayet gerektiği

için, ideolojik karşıtlığın ifadesinde güçlük çekilmektedir. Erdoğan bu güçlüğü bir yere kadar “CHP zihniyeti” diyerek aşmaya çalışmışsa da, yeterli olmadığı açıktır. Bu noktadan bakıldığında işi “İttihatçılık” eleştirisine dönüştürmenin, yine Kemalizm diyememekten dolayı onun yanından ve arkasından dolanma tercihiyle ilgili olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Zira Kemalizm İttihatçılığın bir sonraki aşamada üstlendiği misyona uyarlanmış versiyonundan başka bir şey değildir.

İttihatçıların Adriatik’ten Çin Seddi’ne Turan İmparatorluğu hayalleri parçalanınca, son kale olarak gördükleri Küçük Asya’da homojen bir ulus ve üniter devlet oluşturma hedefi öne çıkmış, buna da esasen Sarıkamış yenilgisinin hemen ardından Ermenileri imha planıyla girişilmiştir. Bu koşulların ürünü olan Kemalizm, M. Kemal önderliğinde TC’ni kuran ve yeni kimlik inşasına girişen kadroların, Avrupa’daki faşist akımlarla da etkileşmeleri sonucu ırkçı-monolitik-otoriter esaslar üzerinde şekillendirmiş oldukları bir ideolojidir. Bu topraklarda kökleri kazınan Hristiyanların zenginliklerini yağmalama yoluyla palazlanmış kır ve kent yeni üst sınıfları ile savaş sonrası kuruculuk içinde büyük imtiyazlar edinmiş asker-sivil bürokrasinin ortak çıkarlarını gözetten bir düşünce sistemi diyebiliriz. Bu sosyal temelleri ve tarihsel geleneğine uygun olarak, politik-kültürel yaşamda her türlü çok renklilik ve çok sesliliği yadsıyan, devleti uç boyutta kutsayan, iliklerine kadar militarist, darbeci ve entrikacı bir karaktere sahip olmuştur. En rafine haliyle 1930’ların CHP çizgisinde görülür. Günümüze kadar o gelenekten türeyen, bir kısmı Atatürk’ün tasfiye ettiği silah arkadaşlarının dinsel muhafazakarlık yönleriyle harmanlanarak görece farklı şekillenen ve zamanla kendilerince sağ-sol liberal çehreler de kazanan çizgiler, halen çok esaslı ortak paydalara sahipler. Mazisi en yeni olan AKP’nin karma yapısı da bu çerçevededir. Adına yeşil sermaye denilen son kuşak Anadolu zenginlerinin etkinliği nedeniyle bir parça İslami yönü ağır bastığı için eski geleneksel Kemalist elitlerin “irtica” yaygaralarına maruz kalıyor. Ne olduğu belirsiz “laiklik” eksenli suni tartışmalar bu iki kanat arasında abartılı bir gerginliğe yol açıyor.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devletçi gelenek bu temelde bir ayrışma yaşadığı ve

günümüze kadar iktidar kavgalarında manipülasyon işlevi gören abartılarla bir “laik-İslamcı” karşıtlığı süregeldiği için hesaplaşma boyutunu anlamak mümkün. Ama “milli meseleler” sözkonusu olunca bugüne kadar AKP dahil hangi partinin geçmişteki CHP ve onun mirasçısı olduğu İttihat ve Terakki’den farklı bir çizgi izlediği sorulsa verilecek cevap koca bir hiçtir. AKP’nin bir damarının da İttihat ve Terakki döneminde muhalif olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası’na dayandığını düşünecek olsak bile, onun 1915 cürümleri nedeniyle sonradan İttihatçıları eleştiren ve yargılayan kesiminin değil, Küçük Asya’yı Hristiyanlardan arındırma yönüyle İttihatçıları destekleyen kesiminin takipçisi olduğunu söylememiz gerekir. Türk ulus-devleti sonuçta ezici çoğunluk haline getirilen çeşitli etnik gruplardan Müslümanların Türk sayılması üzerine kurulduğu için Türk milliyetçiliğinin dine en mesafeli kesimleri bile inanç alanında Sunni İslamın ayrıcalıklı konumunu gözetmiş, 12 Eylül döneminde olduğu gibi “laikliğin yılmaz savunucusu” ordu eliyle Kürt hareketine ve sola karşı İslami akımların yayılmasının açıktan teşvik edildiği durumlar bile görülmüştür. Türkiye’de Müslümanlara Hristiyanlık telkin ettikleri iddiasıyla 2000’li yıllarda “misyoner”lere karşı yürütülen kampanyaların başını Kemalist ulusalcıların çekiyor olması da ilginçtir. CHP ve ordu kurmaylarının 28 Şubat süreci ve sonrasında “irticayla mücadele” kisvesi altında yürüttükleri bütün çaba, güçlenen “Anadolu sermayesi” karşısında Kemalizm zırhına bürünmüş geleneksel büyük sermaye ve imtiyazlı bürokratik kast olarak kendi üstünlüklerini korumak veya yeniden tesis etmek olmuştur. AKP’nin de buna karşı mücadelesi kendi alanını genişletmeye dönük olmakla beraber, yaptığı kısmi reformlar topluma bir parça nefes aldırılmış, fakat Kürt sorunu başta olmak üzere ciddi ve kanayan konulara derman olmadan tıkanmaya başlamıştır.

Son üç yıl zarfında Ergenekon, Balyoz vb davalarla kendi iktidarını güvenceye almaya çalışan Erdoğan’ın, konumunu sağlamlaştırdığı ölçüde belli yönleriyle Kemalizmin ideolojik tahakkümünü de kırmak üzere tarihsel eleştiriye girmesi, 28 Şubat’tan beri kendi geleneğini hedefleyen darbelerle hesaplaşma yönünde adımlar atması, bir nebze tutarlı görünme ihtiyacıyla yüzeysel şekilde 12 Eylül’ü de içine katmasına rağmen demokrasi adına pek de umut verici olamayan tutarsız bir hat izlemektedir. Türk-İslam hakimiyetine dayalı devletin

üniter, ırkçı ve inkarcı yapısını kıskançlıkla koruyan, askeri vesayet yerine MİT-Emniyet takviyeli cemaatin vesayetini geçiren, KCK davalarıyla 12 Eylül'ün ruhunu yaşatan, milliyetçi yönü yine eksik kalmayacak şekilde daha dindar gençlik yetiştirmeyi hedefleyen ve ekonomik gücü arttıkça Orta-doğu'da yayılcı hegemonik siyaset izleyen bir çizgidir. Böyle bir yönelimin tarihle ciddi bir yüzleşmeye girmesi tabii ki beklenemez. Dolayısıyla "İttihatçı zihniyet"e eleştiri yağdırması tutarlı değildir.

Yine de bunu bir tür kendi tarih yazımını gündeme sokma ve yavaş yavaş resmi tarihi bu temelde revize etme çabası olarak görmek gerekir. Siyasal literatürde yaygın olarak ismi 1915 soykırımıyla özdeşleşmiş bulunan İttihatçı zihniyeti şimdiye kadar hiç zikretmemişken şu kritik aşamada vurgulamaya ihtiyaç duyması, bu konuda artık sürdürülemez olan katı inkarcılığın değişime zorlanmasıyla da bir şekilde ilgili olmalıdır. Çaresiz kalınan bir noktada samimiyetten uzak ve içerikten yoksun bir özürle kurtulmaya çalışma seçeneği, ne kadar hafifletmek istese bile İttihat ve Terakki'nin siyasi sorumluluğunu bir ölçüde belirtmeye kendini mecbur bırakacağı için, şimdiden o isimle arasına bir mesafe koyması akıllıca sayılır. Öyle ki yarın o noktaya gelindiğinde Başbakan'ın ağzından kamuoyunun duyacağı ilk İttihatçı eleştirisi olmasın ve aşırı şok etkisi yapmasın! Aynı konuşmasında, herhalde "şu 1915'e sıra neden gelmiyor?" diyecek olanları peşinen yanıtlama ihtiyacıyla olsa gerek, şöyle bir vurguyu da ihmal etmemiştir:

"Bazıları meselelerinin çözümü konusunda son derece sabırsız. Bu kişiler, 'karanlık her olay anında aydınlansın, her reform anında yapılsın, Türkiye bir gecede değişsin' istiyor. Beyler... Biz burada, 150 yıllık köhne bir zihniyetle mücadele ediyoruz. İliklerimize kadar işlemiş, devletin bütün kılcal damarlarına kadar ilişmiş bir zihniyetle mücadele ediyoruz. Biz, İttihat ve Terakki zihniyetindeki CHP'ye, İttihat ve Terakki'nin izindeki MHP'ye, Doğu ve Güneydoğu'nun CHP'si olmaya özenen bir BDP'ye rağmen bu mücadeleyi yürütüyoruz..."

Hem nalına hem mihına vurmak iyi de, sonuç ne gösterecek bakalım? Durum hiç de kolay aşılacak gibi görünmüyor. 1915'in gündeme geldiği en son zamanlarda bile keskin inkarcı

karşılıklar vermekle bu alandaki işini zorlaştırmış olan Erdoğan'ın büyük bir handikap yaşadığı ortadadır. Bu nedenle öyle içeriksiz bir İttihatçı zihniyet eleştirisi yapmakla kalıyor ve belki tam olarak ne adım atacağını da bilemeden bu yöntemlerle nabız yokluyor. En son bu 24 Nisan vesilesiyle AKP'li İstanbul milletvekili İsmet Uçma kendi şahsı adına Ermenilerden özür dilediğini belirttikten sonra eklemiştir: "Ben Ermeni vatandaşlarımıza, Ermeni dostlarımıza reva görülen şeyin, 'soykırım' değil, 'soy sürgün' olduğunu düşünüyorum. Soykırım yapılmak istenseydi, İspanyolların ve Portekizlilerin Güney Amerika yerlilerine, Amerikalıların Kızılderililere, Almanların Yahudilere karşı kullandığı imha metotları uygulanırdı." (25.04.2012-Demokrathaber)

Acaba bu vekil birşey araştırmış da mı böyle mukayese yapıyor? Ermenilere yapılanların o saydıklarından eksiği neymiş? Yoksa vekil beyefendi "Türkler soykırım yapmak istese bir tane Ermeni kalmamış olması gerekirdi!" mantığını mı işletiyor? Öyle değilse bile, biz böyle lakayt özürü ne yapalım? Sanki bu çıkış şahsi özür dilemek için değil de, hükümetin yakınlarda geliştireceği bir tavır için şimdiden soykırım yerine geçirilecek tanımı pişirmek için yapılmış gibi. Fakat sonunda açıkça ve dürüstçe 1915'te yapılanın soykırım olduğu kabul edilmedikçe Ermeni halkının ve demokratik çevrelerin bu bayatlamış yemeklere karnının tok olacağı iyi bilinmelidir.

Son sözü 1915'in canlı tanıklarından, o tarihte 15 yaşlarında olan ve binlerce Ermeninin Palu köprüsü üzerinde nasıl kesildiğini anlatan Mesrop Grayyan'a bırakıyorum. Soykırımının 50. yılında yayınlanmış kitabında, henüz o zamanlar dünyada çıt çıkmazken, bu konu unutulup gidecekmiş karamsarlığı çökerken, adeta 100. yıla doğru dünya aleme "Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste!" dedirteceğini hissederek şöyle yazmıştır:

"Son olarak izledim o kanlı köprüyü, Surp Krikor Lusavoriç kilisesini, hafsalamda iyi kötü izler bırakmış bütün o mevkileri... Heyhat! Rüya değildi gördüklerim, safi acı gerçeklik, yüreğimin çok taze yaralarını tekrar kanatmaya gelen..."

“Ben burada tekrar ediyorum ve çok eminim; O gün gecikmeyecek, Türkiye günü gelip oturacak sanık sandalyesine! Adil bir mahkeme yargılayacak onu; adaletsizlik sütununa çivileyecek ve işlediği büyük cürümlerin karşılığını mutlaka ödetecektir ona!..”

(M. Grayyan, Palu Yaşamından Alınmış Tasvirler, Anılar, Nazım ve Serbest Sayfalar, 1965, Antilias-Lübnan, s.531-533)

28 Nisan 2012

Hovsep Hayreni